

JAV dėmesys kaip Lietuvos ontologinio saugumo šaltinis: Kinijos atžvilgiu vykdomos vertybinės užsienio politikos analizė

Pijus Domantas Petrošius

Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto doktorantas
El. paštas domantas.petrosius@tspmi.vu.lt

Santrauka. Kodėl Lietuva, kaip mažoji valstybė, susidarius ryškiai asimetriniam pajėgumų santykiui, nusprendė vykdyti vertybinę užsienio politiką didžiosios galios Kinijos kryptimi? Tyrime manoma, kad atsakyti į šį klausimą gali padėti gilinimasis į ontologinio saugumo ir socialinės tapatybės teorijas, dėmesį kreipiant į darbe identifikuojamą „buvimo gerais amerikiečių draugais“ statuso reikšmę, suteikiančią Lietuvos sprendimų priėmėjams ontologinį saugumą. Todėl straipsnyje teigiama, kad Lietuvos sprendimų priėmėjai, siekdami ontologinio saugumo, vykdo vertybinę užsienio politiką, kad pritrauktų JAV dėmesį. Tyrimas atliekamas pagal modernistinio konstruktyvizmo tyrimo metodologinius reikalavimus, derinant diskurso analizės ir proceso sekimo metodikas. Taikant diskurso analizę, išnagrinėta „buvimo gerais amerikiečių draugais“ statuso reikšmė Lietuvos biografiniame naratyve. Paskui, pasitelkus 2020–2022 m. atvejį, testuojamas iš ontologinio saugumo ir socialinės tapatybės teorinių prielaidų sudarytas priežastinis ontologinio nesaugumo mechanizmas. Atliktas tyrimas papildoma mažųjų valstybių elgesį nagrinėjančią literatūrą atskleidždamas statuso siekimo rutinas, su kuriomis gali susisaistyti mažosios valstybės, ir suteikia naujų įžvalgų aiškindamas mažųjų valstybių ir didžiųjų galių sąveiką.

Reikšminiai žodžiai: Lietuva, Kinija, vertybinė užsienio politika, JAV, ontologinis saugumas, konstruktyvizmas.

Received: 25/04/2024. **Accepted:** 24/11/2024

Copyright © 2025 Pijus Domantas Petrošius. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

USA's Attention as a Source of Lithuania's Ontological Security: Analysis of Values-based Foreign Policy Towards China

Abstract. Why did Lithuania, as a small state and in a clearly asymmetric power relationship, decide to pursue a values-based foreign policy towards a great power China? The research suggests that Lithuania's status as a "good friend of Americans" provides ontological security to decision makers, reinforcing its position in the Western social hierarchy. The research follows the methodological principles of modern constructivist research, utilising discourse analysis and process tracing. The discourse analysis highlights the significance of the status category "good friend of Americans" in the Lithuanian biographical narrative. This is followed by testing a causal mechanism of ontological insecurity constructed from ontological security and social identity theories in the case of 2020–2022. The study contributes to the literature on small states' behaviour by delving into status-seeking routines to which small states may attach themselves. It also provides new insights into the interaction between small states and great powers.

Keywords: Lithuania, China, values-based foreign policy, USA, ontological security, constructivism.

Ivadas

Tėvynės Sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų (TS-LKD) 2020 m. Seimo rinkimų programoje buvo galima išvysti skambią formuluotę – „įgyvendinsime vertybėmis grįstą geopolitiką“¹. Tais pačiais metais TS-LKD, Liberalų sąjūdžiui ir Laisvės partijai laimėjus parlamento rinkimus ir suformavus valdančiąją daugumą, XVIII Vyriausybė ėmė vykdyti politiką, nukreiptą prieš didžiąją galią Kiniją. Taigi 2021 m. Lietuva išstojo iš 17 + 1 bendradarbiavimo formato su Kinija ir nusprendė atidaryti Taivano atstovybę.

Toks prieš Kiniją nukreipto vertybinio veikimo išryškėjimas Lietuvos sprendimų priėmėjų elgesyje neatitinka akademinėje literatūroje randamų mažųjų valstybių užsienio politikos aiškinimų. Šioje literatūroje pripažįstama, kad vertybinis veikimas šio tipo valstybėms leidžia šlietis (angl. *shelter*) prie joms saugumo užuovėją teikiančių didžiųjų valstybių, tikintis įgauti geros valstybės statusą². Tačiau dėl

¹ TS-LKD, „TS-LKD programa“, 64, žiūrėta 2022 m. vasario 18 d., <https://tsajunga.lt/wp-content/uploads/2020/12/TS-LKD-rinkim%C5%B3-programa.pdf>.

² William C. Wohlforth et al., „Moral Authority and Status in International Relations: Good States and the Social Dimension of Status seeking“, *Review of International Studies* 44, nr. 3 (2018): 530–536, <https://doi.org/10.1017/S0260210517000560>.

savo kiekybinių charakteristikų – mažo populiacijos dydžio, ribotos ekonomikos ir iš to atsirandančių mažų karinių ir diplomatinių pajėgumų – mažosios valstybės susiduria su siauru spektru pasirinkimų, į kurį nepatenka tiesioginis veikimas prieš didžiąsias galias, tokias kaip Kinija³. Todėl mažosios valstybės dažniausiai veikia tarptautinėse institucijose priėmusios normų kūrėjų vaidmenį ir kelia vertybinius klausimus apie darnaus vystymosi praktikas, taikų konfliktų sprendimą ir globalią nelygybę⁴. Tačiau Vilniaus Pekino atžvilgiu vykdoma užsienio politika peržengia istoriškai Lietuvos vertybiniam veikimui būdingos posovietinės erdvės ribas⁵, neturi ryškaus istorinio „Kito“ dėmens⁶ ir nepasižymi aiškiu interesu, kylančiu iš poreikio padidinti valstybės fizinį saugumą.

Ryškaus intereso trūkumas išryškėja šio Lietuvos užsienio politikos atvejo nežinomųjų aiškinimui bandant pasitelkti didžiąsias tarptautinių santykių teorijas – neorealizmą ir neoliberalizmą – į saugumą žvelgiančias per išlikimo prizmę. Neorealistų įsitikinimu, mažosios valstybės, tokios kaip Lietuva, dėl anarchinės tarptautinių santykių sanklodos turėtų nuolaidžiauti didžiosioms galioms tikėdamosi sumažinti paskatas

³ Baldur Thorhallsson, „Studying Small States: A Review“, *Small States & Territories* 1, nr. 1 (2018): 26.

⁴ Christine Ingebritsen, „Norm Entrepreneurs: Scandinavia's Role in World Politics“, *Cooperation and Conflict* 37, nr. 1 (2002): 20, <https://doi.org/10.1177/0010836702037001689>.

⁵ Lietuvos užsienio politiką nagrinėjantys autoriai pažymi, kad istoriškai Lietuvos sprendimų priėmėjai vertybiškai veikė posovietinėje erdvėje, keldami Rytų partnerystės šalių demokratizacijos idealus. Pavyzdžiui, Giedrius Česnakas, „Lietuvos užsienio politika: Rytų vektorius“, in *Lietuva globalioje erdvėje: metinė apžvalga 2013–2014 m.*, sud. Gerda Jakštaitė et al. (Kaunas: Versus Aureus, 2014), 54; Inga Stanytė-Toločkienė, „Lietuva ir ES Rytų politika: tarp permainų ir tęstinumo“, in *Ambicingas dešimtmetis: Lietuvos užsienio politika, 2004–2014*, sud. Dovilė Jaknūnaitė (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015), 315–316.

⁶ Taip pat pabrėžiama, kad vertybinis veikimas posovietinėje erdvėje vyko santykyje su istoriniu „Kitu“ – Rusija, tiek bandant atrasti savitą tapatumą besiformuojančioje Rytų kaimynystės politikoje, tiek suvokiant Rusijos autoritarizmą kaip savaiminį blogį. Pavyzdžiui, Gražina Miniotaitė, „Europos normatyvinė galia“ ir Lietuvos užsienio politika“, *Politologija* 3, nr. 43 (2006): 10; Česlovas Laurinavičius, Raimundas Lopata ir Vladas Sirutavičius, „Kritinis požiūris į Lietuvos užsienio politiką: kas pasikeitė nuo Augustino Voldemaro laikų?“, *Politologija* 54, nr. 2 (2009): 99–100.

daugiau pajėgumų turinčioms valstybėms prieš jas vykdyti agresyvią politiką⁷. Alternatyviai iš mažųjų valstybių būtų tikimasi jungimosi į sistemos hegemono vadovaujamus aljansus, sekant paskui didžiąją galią (angl. *bandwagon*)⁸. Nors JAV ryškėjantis mąstymas „demokratijų ir autokratijų kovos“ kategorijomis leidžia kalbėti apie Vašingtono buriamą antikiniškų valstybių koaliciją, XVIII Vyriausybė išsiskyrė iš bendro sąjungininkų konteksto. Vilnius ėmėsi mažosioms valstybėms nebūdingos lyderystės – Lietuva Kinijos grėsminimo atžvilgiu buvo pirmūnė Europoje, nors iš paties Vašingtono nesklido raginimai Vilniui eiti į atvirą konfrontaciją su Pekinu⁹. Atitinkamai, neoliberalų požiūriu, valstybės savo saugumą tarptautinėje arenoje didina kurdamos abipusiškai naudingus tarpusavio priklausomybės ryšius, kurie įtvirtinami institucinėse praktikose, viliantis įveikti anarchinę tarptautinių santykių būklę¹⁰. Nors iki 2020 m. Lietuvos prekybos su Kinija apimtys nebuvo ypač didelės¹¹, kaip viena iš globalios ekonomikos ašių Kinija turi didelį potencialą daryti poveikį Lietuvai antrinėmis sankcijomis. Lygiai taip pat priimant sprendimus dėl Kinijos politikos, vyravo neapibrėžtumas, ar Taivano investicijos ir orientavimasis į kitas Azijos šalis leis kompensuoti Lietuvos verslui atsirandančius barjerus bandant patekti į Kinijos rinką.

Žvelgiant į Vilniaus vykdomą Kinijos užsienio politiką iš šios „saugumo kaip išlikimo“ perspektyvos, neatrodo, kad tokia politika tiesiogiai didina valstybės fizinį saugumą. Lietuva atsiduria prieš-

⁷ Stephen M. Walt, *The Origins of Alliances* (Cornell: Cornell University Press, 1987), 19–21.

⁸ Živilė Marija Vaicekauskaitė, „Security Strategies of Small States in a Changing World“, *Journal on Baltic Security* 3, nr. 2 (2017): 10–11, <https://doi.org/10.1515/jobs-2017-0006>.

⁹ Lili Bayer, „NATO’s Looming Fault Line: China“, *The Politico*, žiūrėta 2023 m. sausio 25 d., <https://www.politico.eu/article/nato-looming-fault-line-china/>.

¹⁰ David A. Baldwin, „Neoliberalism, Neorealism, and World Politics“, in *Realism Reader*, sud. Colin Elman ir Michael A. Jensen (London and New York: Routledge, 2014), 313–319.

¹¹ Tomas Janeliūnas ir Raigirdas Boruta, „Lithuania’s Confrontation with China Over Taiwan: Lessons from a Small Country“, Global Taiwan Institute, žiūrėta 2023 m. sausio 25 d., <https://globaltaiwan.org/2022/07/lithuanias-confrontation-with-china-over-taiwan-lessons-from-a-small-country/>.

priešoje su daug daugiau pajėgumų turinčia Kinija, o savo kaimynystėje turi kitą egzistencinę grėsmę keliančią didžiąją galią – Rusiją. Įvertinus minėtus iššūkius, su kuriais susiduria akademinėje literatūroje dominuojančios prieigos, bandydamos paaiškinti Kinijos atžvilgiu Lietuvos vykdomą vertybinę užsienio politiką, šiame straipsnyje siekiama suvokti XVIII Vyriausybės sprendimų priėmimo procesą. Todėl keliamas klausimas, kodėl Lietuvos sprendimų priėmėjai vykdo prieš Kiniją nukreiptą vertybinę užsienio politiką.

Kaip pažymi Brentas Steele'as, sprendimų priėmėjų tarptautinėje politikoje atliekamuose pasirinkimuose figūruoja ne tik fizinio saugumo užtikrinimo, bet ir ontologinio saugumo klausimai, galintys daryti įtaką vertybiniams šalies užsienio politikos pasirinkimams¹², ¹³. Pasak Jennifer Mitzen, veikdami tarptautinėje politikoje, sprendimų priėmėjai turi ryškų poreikį išlaikyti su savo valstybės „svarbiais Kitais“ susiformavusias rutinas ir jas įgalinančią socialinę aplinką ir taip patvirtinti apie save turimą suvokimą – kitaip tariant, užsitikrinti ontologinį saugumą¹⁴. Tokia socialine aplinka gali tapti valstybių socialinėje hierarchijoje įgaunamas statusas. Iš ontologinio saugumo perspektyvos į valstybių statusą žvelgiantys tyrėjai pažymi, kad antrinės tarptautinės sistemos valstybės siekia statuso imituodamos sistemos hegemoną, perimdamos jo tapatybę ir normas. Veikiant šiems veiksniams, ilgainiui susiformuoja prisirišimo prie hegemono rutinos, suteikiančios

¹² Brent J. Steele, „Ontological Security and the Power of Self-Identity: British Neutrality and the American Civil War“, *Review of International Studies* 31, nr. 3 (2005): 529, <https://doi.org/10.1017/S0260210505006613>.

¹³ Pažymėtina, kad ontologinio saugumo sąvoka kyla iš egzistencinės psichologijos, todėl ontologinis saugumas pirmiausia yra individams būdingas poreikis. Tačiau ontologinio saugumo literatūroje dažnai atliekamas antropomorfizmo pratimas – valstybės suteikia individams būdingas savybes kaip ontologinio saugumo poreikį, darydamos prielaidą, kad valstybės elgiasi lyg turėtų ontologinio saugumo poreikį, nes valstybių sprendimų priėmėjai yra motyvuojami jo (Žr. Hugo von Essen ir August Danielson, „A Typology of Ontological Insecurity Mechanisms: Russia's Military Engagement in Syria“, *International Studies Review* 25, nr. 2 (2023): 6, <https://doi.org/10.1093/isr/viad016>).

¹⁴ Jennifer Mitzen, „Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma“, *European Journal of International Relations* 12, nr. 3 (2006): 341–370, <https://doi.org/10.1177/1354066106067346>.

ontologinį saugumą sprendimų priėmėjams¹⁵. Analogiškai, kintant socialinėje aplinkoje įtvirtintoms rutinoms, sprendimų priėmėjai patiria ontologinį nesaugumą. Ontologinis nesaugumas pasireiškia atsirandančiu nerimu, kai socialinė aplinka, kurioje yra valstybė, nebeatitinka turimo biografinio naratyvo, suteikiančio prasmę vykdomai politikai ir užtikrinančio praktikų tęstinumą¹⁶. Tai skatina sprendimų priėmėjus bandyti atkurti rutinas, garantuojančias ontologinį saugumą.

Atsispiriant nuo valstybių statuso siekimo praktikas nagrinėjančios socialinės tapatybės teorijos¹⁷, galima daryti prielaidą, kad atkūrusi nepriklausomybę Lietuva siekė statuso Vakarų hierarchijoje bandydama sulaukti Vakarų hegemono JAV dėmesio, „būdama gera amerikiečių drauge“. Nepaisant to, iki karo Ukrainoje pradžios buvo galima įžvelgti slopstantį JAV dėmesį Europai, vis mažiau akcentuojant Rusijos grėsmę ir orientavimąsi link Kinijos¹⁸. Straipsnyje manoma, kad tokia dinamika Lietuvos sprendimų priėmėjams kelia ontologinį nesaugumą, kurį bandoma įveikti reprodukuojant rutinas, kuriomis sprendimų priėmėjai amerikiečiams tikisi patvirtinti Lietuvos buvimą gera amerikiečių partnere. Tai skatina priimti socialinio kūrybiškumo statuso siekimo strategiją ir vykdyti prieš Kiniją nukreiptą vertybinę užsienio politiką, taip parodant, kad Lietuva gali teikti naudą JAV už euroatlantinės erdvės ribų.

Tyrimu nebandoma pasiekti vienintelio paaiškinimo, kodėl Lietuvos vertybinė Kinijos užsienio politika yra tokia. Tačiau įvertinus nagrinėjamo atvejo unikalumą, norima atkreipti dėmesį į tai, kaip tapatybinio saugumo poreikiai daro įtaką mažosios valstybės veikimui prieš

¹⁵ In Young Min, „Seeking Status and Ontological Security in Hierarchy: Korea in the Historical East Asian Order“, *International Relations of the Asia-Pacific* (2022): 2–5, <https://doi.org/10.1093/irap/lcac014>.

¹⁶ Jelena Subotić, „Narrative, Ontological Security, and Foreign Policy Change“, *Foreign Policy Analysis* 12, nr. 4 (2016): 614, <https://doi.org/10.1111/fpa.12089>.

¹⁷ Deborah Welch Larson ir Alexei Shevchenko, „Status Seekers: Chinese and Russian Responses to US Primacy“, *International Security* 34, nr. 4 (2010): 63–95, <https://doi.org/10.1162/isec.2010.34.4.63>.

¹⁸ War on the Rocks, „East Asia First, Europe Second: Picking Regions in U.S. Grand Strategy“, žiūrėta 2023 m. sausio 25 d., <https://warontherocks.com/2019/08/east-asia-first-europe-second-picking-regions-in-u-s-grand-strategy/>.

didžiąją galią, ontologinio saugumo prieigą papildant valstybės statuso klausimus nagrinėjančios socialinės tapatybės teorijos įžvalgomis. Kartu straipsnis prisideda prie ontologinio saugumo tyrimų, kuriuose, nors ir išsamiai nagrinėjami atvejai, kada valstybės priima iš pažiūros brangius ir (ar) pavojingus sprendimus¹⁹, tačiau per daug nesigilinama į mažųjų valstybių statuso siekimo rutinas. Šioje literatūroje statusas kaip ontologinį saugumą teikianti kategorija daugiausia nagrinėjamas iš didžiųjų arba augančių galių perspektyvos²⁰. Todėl galima pasigesti analizių, sistemiškai žvelgiančių į mažosios valstybės sprendimų priėmimo procesą, įvertinant sprendimų priėmėjų ontologinio (ne)saugumo dedamąją, o tai siekiama atlikti šiame straipsnyje.

Ieškant atsakymų į rūpimus klausimus, straipsnyje taikoma Amiro Lupovici suformuluota metodologinė modernistinio konstruktyvizmo tyrimų prieiga. Ši prieiga siekia patenkinti Emanuelio Adlerio konstruktyvistinei užsienio politikos analizei keltą „vidurio kelio“ sie-

¹⁹ Pavyzdžiui, Ayşe Zarakol, „Ontological (In)Security and State Denial of Historical Crimes: Turkey and Japan“, *International Relations* 24, nr. 1 (2010): 3–23, <https://doi.org/10.1177/0047117809359040>; Amir Lupovici, „Ontological Dissonance, Clashing Identities, and Israel’s Unilateral Steps towards the Palestinians“, *Review of International Studies* 38, nr. 4 (2012): 809–833, <https://doi.org/10.1017/S0260210511000222>; Bahar Rumelili ir Ayşe Betül Çelik, „Ontological Insecurity in Asymmetric Conflicts: Reflections on Agonistic Peace in Turkey’s Kurdish Issue“, *Security Dialogue* 48, nr. 4 (2017): 279–296, <https://doi.org/10.1177/0967010617695715>; Karl Gustafsson, „Routinised Recognition and Anxiety: Understanding the Deterioration in Sino-Japanese Relations“, *Review of International Studies* 42, nr. 4 (2016): 613–633, <https://doi.org/10.1017/S0260210515000546>; May Darwich, „The Ontological (In)Security of Similarity Wahhabism versus Islamism in Saudi Foreign Policy“, *Foreign Policy Analysis* 12, nr. 3 (2016): 469–488, <https://doi.org/10.1093/fpa/orw032>.

²⁰ Pavyzdžiui, Tanya Narozhna, „Misrecognition, Ontological Security and State Foreign Policy: The Case of Post-Soviet Russia“, *Australian Journal of International Affairs* 76, nr. 1 (2022): 76–97, <https://doi.org/10.1080/10357718.2021.1985963>; Ali Bilgic ir Jordan Pilcher, „Desires, Fantasies and Hierarchies: Postcolonial Status Anxiety through Ontological Security“, *Alternatives* 48, nr. 1 (2023): 3–19, <https://doi.org/10.1177/03043754221086170>; Siavash Chavoshi ir Mohammad reza Saeidabadi, „The Struggle for Recognition, Ontological Security and the Case of China as a Rising Power“, *International Politics Reviews* 9 (2021): 390–411, <https://doi.org/10.1057/s41312-021-00122-0>. Mažų valstybių statuso klausimai nagrinėjami analizuojant Tailando Antrojo pasaulinio karo užsienio politikos atvejį: Peera Charoenvattananukul, *Ontological Security and Status-Seeking: Thailand’s Proactive Behaviours during the Second World War* (Routledge, 2020).

kį, kuriuo tyrėjai raginami išlaikyti dėmesį sąveikai tarp materialaus pasaulio ir idėjinių veiksmų²¹. Todėl modernistinių konstruktyvizmo tyrimų metodologinėje prieigoje tuo pačiu metu norima identifikuoti tiek priežastinius mechanizmus, tiek jų radimąsi įgalinančius santykius (angl. *constitutive relationships*). Taip derinant interpretacinius ir kokybinius analizės metodus siekiama pateikti visapusišką ir pagrįstą nagrinėjamo reiškinių aiškinimą^{22, 23}. Atitinkamai straipsnyje pirmiausia pristatomas iš ontologinio saugumo ir socialinės tapatybės teorijų suformuotas teorinis pagrindas. Paskui duomenų analizė atliekama pagal modernistinio konstruktyvizmo tyrimo metodologinės prieigos reikalavimus, derinant diskurso analizės ir proceso sekimo metodikas. Taikant diskurso analizę, išnagrinėjama „buvimo gerais amerikiečių draugais“ statuso reikšmė Lietuvos biografiniame naratyve. Tada, pasitelkus 2020–2022 m. atvejį, testuojamas pagal teorinį pagrindą sukonstruotas priežastinis ontologinio nesaugumo mechanizmas.

1. Teorinis pagrindas

1.1. Kodėl ontologinio saugumo reikia veiksnui tarptautinėje politikoje?

Tarptautinių santykių disciplinoje naudojamą ontologinio saugumo interpretaciją suformulavo sociologas Anthony Giddensas. Autorius

²¹ Emanuel Adler, „Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics“, *European Journal of International Relations* 3, nr. 3 (1997): 330, <https://doi.org/10.1177/1354066197003003003>.

²² Amir Lupovici, „Constructivist Methods: A Plea and Manifesto for Pluralism“, *Review of International Studies* 35, nr. 1 (2009): 197–199, <https://doi.org/10.1017/S0260210509008389>.

²³ Pažymėtina, kad A. Lupovici siūlomoje metodologinėje prieigoje rekomenduojama pasitelkti diskurso analizės, proceso sekimo ir kontrafaktinės analizės metodus. Nepaisant to, pats autorius pažymi, kad jo pristatoma metodologija turėtų būti suvokiama kaip siekiamybė arba idealus tipas (ibid., 218). Tai reiškia, kad nagrinėjamu atveju nebūtinai reikia pasitelkti visus tris siūlomus analizės metodus. Dėl šios priežasties straipsnyje nėra atliekama kontrafaktinė analizė, nes alternatyvūs nagrinėjamo Lietuvos vertybinės užsienio politikos atvejo aiškinimai buvo pateikti ir įvertinti įvade.

ontologinį saugumą apibrėžė kaip žmogaus sugebėjimą tikėti socialiniais naratyvais ir rutinomis, įtvirtinančiomis ir sąlygojančiomis asmenims turimą supratimą apie savo tapatybę²⁴. Į užsienio politikos analizės sritį sociologinę A. Giddenso koncepciją perkeliančys autoriai savo darbuose remiasi keturiomis viena su kita glaudžiai susijusiomis sąvokomis – nerimu, biografiniu naratyvu, rutinomis ir kritinėmis situacijomis. Kaip teigia Felixas Berenskötteris, ontologinio saugumo siekiantys veikėjai sukuria nerimą mažinančius mechanizmus – biografinį naratyvą ir rutinas – bandydami išvengti ontologinio nesaugumo, kuris yra neatsiejama žmogaus prigimties dalis²⁵. Skirtingai nei baimė, nerimas neturi referentinio objekto, todėl, Nina'os Krickel-Choi įsitikinimu, nerimo jausmas apima laiko dimensiją. Dėl to nerimą jaučiantys veikėjai nežino, ką kiti ketina daryti, arba neturi žinių apie tai, kas gali įvykti ateityje. Atitinkamai tai kuria neužtikrintumą dėl savo tapatybės jausmo ir vietos pasaulyje²⁶.

Žvelgdamas į nerimą mažinti turinčius mechanizmus B. Steele teigia, kad biografinis naratyvas apima istoriją arba istorijas, kuriose tapatybinis savęs suvokimas yra reflektuojamas²⁷. Todėl, pasak Chriso Browningo, ontologinio saugumo radimuisi reikia biografinio naratyvo apie savo tapatybę, kuris įrėmintų ją konkrečiame laike ir erdvėje bei santykiyje su kitomis svarbiomis tapatybėmis ar veikėjais. Taip stabilus biografinis naratyvas individui suteikia pažinimo sistemą, padedančią suprasti, surikiuoti ir apdoroti kasdienes įvykius, sąveikas ir santykius²⁸. Siekiant užtikrinti stabilų valstybės biografinį naratyvą, konkrečios naratyvo reikšmės turi būti atkartojamos prak-

²⁴ Anthony Giddens, *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age* (Stanford: Stanford University Press, 1991), 54–58.

²⁵ Felix Berenskötter, „Parameters of a National Biography“, *European Journal of International Relations* 20, nr. 1 (2014): 270, <https://doi.org/10.1177/1354066112445290>.

²⁶ Nina C. Krickel-Choi, „The Concept of Anxiety in Ontological Security Studies“, *International Studies Review* 24, nr. 3 (2022): 6–7, <https://doi.org/10.1093/isr/viac013>.

²⁷ Brent J. Steele, *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State* (London and New York: Routledge, 2008), 10.

²⁸ Christopher S. Browning, „Brexit, Existential Anxiety and Ontological (In)Security“, *European Security* 27, nr. 3 (2018): 339, <https://doi.org/10.1080/09662839.2018.1497982>.

tikoje, o atliekami veiksmai turi būti savaime interpretuojami kaip kasdienės rutinos.

Susidarius kritinėms situacijoms šios institucionalizuotos rutinos yra sudrumsčiamos. Pasak C. Browningo, tokio tipo situacijos sukelia socialines krizes, kurios sutrikdo kasdienes rutinas, tapatybes, pasitikėjimo struktūras ir socialinio stabilumo pojūtį²⁹. F. Berenskötteris ir Bastianas Giegerichas teigia, kad tokiais atvejais vyriausybės politikai dažniausiai nusprendžia kritinius įvykius įrėminti kaip iššūkį jų turimam tvarkos idėjai, o reaguojant į kintančias aplinkybes priimami sprendimai turi būti pozicionuojami kaip bandymai atkurti ankstesnę tvarką³⁰. Kaip pažymi J. Mitzen, vieni veikėjai žvelgia į rutinas refleksyviai, todėl pasikeitus rutinas išlaikančioms aplinkybėms, gali prisitaikyti prie kintančio konteksto ir efektyviai susitvarkyti su nežinomybe, kylančia iš vykstančių pokyčių. Tačiau kai kurie veikėjai yra ypač prisirišę prie rutinų, dėl to net ir laikinas jų sudrumstimas gali būti interpretuojamas kaip grėsmingas reiškinys, į kurį reikia reaguoti atkuriant anksčiau vykdytas praktikas³¹. Šios dinamikos pavyzdžiu Filipas Ejdas įvardija 2008 m. Kosovo vienašališką nepriklausomybės paskelbimą, kuris Serbijos elito mąstyme prilygo kritinei situacijai, pakeitusiai esamą tvarkos suvokimą, sudrumstusiai turėtas prisirišimo prie Kosovo rutinas ir dėl to sukėlusiai ontologinį nesaugumą³².

1.2. Kodėl siekiama statuso tarptautinėje politikoje?

Kaip pažymi Peteris Vigo Jakobsenas, Jensas Ringsmose ir Hakonas Lunde Saxi, tarptautinėje politikoje statusas yra pasiekiamas, kai valstybės įgyja pagarbą, susižavėjimą ar savivertę, kurią joms sutei-

²⁹ Ibid., 340.

³⁰ Felix Berenskötter ir Bastian Giegerich, „From NATO to ESDP: A Social Constructivist Analysis of German Strategic Adjustment after the End of the Cold War“, *Security Studies* 19, nr. 3 (2010): 421, <https://doi.org/10.1080/09636412.2010.505128>.

³¹ Mitzen, 350.

³² Filip Ejdas, „Critical Situations, Fundamental Questions and Ontological Insecurity in World Politics“, *Journal of International Relations and Development* 21, nr. 4 (2018): 883–908, <https://doi.org/10.1057/s41268-017-0083-3>.

kia kitų valstybių ar institucijų atstovai³³. Taip, pasak Lana'os Wylie, valstybėms turimas tarptautinis statusas gali tapti „tikslu savaime“, kai jos sulaukia savo turimos tapatybės pripažinimo³⁴. Dėl šios priežasties valstybės taiko konkrečias statuso siekimo strategijas, kurios leidžia joms ne tik kilti tarptautinėje hierarchijoje, bet ir pasiekti labiau pozityvų ir savitą savęs suvokimą. Deborah Larson ir Alexei Shevchenko įvardija tris tokio pobūdžio statuso siekimo strategijas: socialinį mobilumą, socialinę konkurenciją ir socialinį kūrybiškumą. Socialinio mobilumo strategija apima žemesnį statusą turinčių valstybių bandymą paklusti elito grupės normoms, taip viliantis patekti į aukštesnį statusą suteikiančią grupę. Socialinės konkurencijos strategijos imamas, kai žemesnį statusą turinčios valstybės bando pasiekti vienodą arba aukštesnį statusą už dominuojančią elito grupę, kuri nenori įsileisti naujų narių. Galiausiai socialinio kūrybiškumo strategija taikoma tada, kai valstybės nebando pakeisti egzistuojančios tarptautinės statuso hierarchijos, tačiau stengiasi pasiekti pranašumą skirtingoje valstybių klasifikavimo sistemoje³⁵.

Praktiniu socialinio mobilumo strategijos pavyzdžiu galima įvardyti nepriklausomybę atkūrusių posovietinių valstybių bandymus patekti į ES – tam jos perėmė Bendrijos normas ir vykdė norint patekti į ją reikalingas reformas. Socialinė konkurencija dažniausiai vyksta tarp daug pajėgumų turinčių valstybių, kurios nenori užleisti savo dominuojančios statuso kategorijos. Pavyzdžiui, Šaltojo karo laikotarpiu tarp SSRS ir JAV vykusias branduolinio ginklavimo varžybas galima apibūdinti kaip Kremliaus bandymą gauti Vašingtono pripažinimą, kad SSRS yra lygiavertė JAV konkurentė. O štai Emel Parlar

³³ Peter Viggo Jakobsen, Jens Ringsmose ir Håkon Lunde Saxi, „Prestige-seeking Small States: Danish and Norwegian Military Contributions to US-Led Operations“, *European Journal of International Security* 3, nr. 2 (2018): 261, <https://doi.org/10.1017/eis.2017.20>.

³⁴ Lana Wylie, „Valuing Reputation and Prestige: Canadian Foreign Policy and the International Criminal Court“, *American Review of Canadian Studies* 39, nr. 2 (2009): 113–114, <https://doi.org/10.1080/02722010902848193>.

³⁵ Deborah Welch Larson ir Alexei Shevchenko, 71–75.

Dal ir Samiratau Dipama įsitikinimu, socialinis kūrybiškumas gali būti pasiekiamas atrandant naują probleminę sritį, kurioje valstybė gali parodyti aukštesnei grupei būdingas pozityvias charakteristikas, kurios leistų įgauti statusą tarptautinėje arenoje³⁶. Šios strategijos pavyzdžiu galima laikyti Estijos bandymą save pozicionuoti kaip skaitmeninių sprendimų pirmūnę ES.

Nepaisant to, Jacquesas Hymansas atkreipia dėmesį, kad taikant socialinės tapatybės teoriją tarptautiniuose santykiuose, reikia pasiūlyti papildomas teorines prieigas, kurios leistų įrėminti tyrime nagrinėjamą problemą³⁷. Viena iš tokių prieigų gali būti ontologinio saugumo teorija. Trine Flockhart manymu, veikėjo tapatybė įtvirtinama ir artikuluojama konkrečiuose naratyvuose, kuriuose atsispindi reikšmės, suteikiančios jam savivertę, garbę ir pasididžiavimą. Atitinkamai šio naratyvo reikšmės rutinizuojamos per praktikas, kurios leidžia veikėjui įgauti stabilumo ir pasitikėjimo jausmą ir iš to kylanti ontologinį saugumą³⁸. Šį jausmą gali suteikti įgaunamas valstybės statusas tarptautinėje arenoje. Pasak Steveno Wardo, valstybės statusas gali būti suvokiamas kaip jos tapatybinio naratyvo dedamoji. Turimas statusas vienu metu tiek suteikia supratimą apie save, tiek kelia poreikį atlikti veiksmus, kurie leistų patvirtinti savo statusą, sulaukus kitų valstybių pripažinimo³⁹.

³⁶ Emel Parlar Dal ir Samiratau Dipama, „G20 Rising Powers’ Status seeking through Social Creativity: The Case of South-South Development Cooperation“, *South African Journal of International Affairs* 26, nr. 4 (2019): 668–669, <https://doi.org/10.1080/10220461.2019.1697737>.

³⁷ Jacques EC Hymans, „Applying Social Identity Theory to the Study of International Politics: A Caution and an Agenda“, *Annual Meeting of the International Studies Association*, New Orleans, 2002, 18.

³⁸ Trine Flockhart, „The Problem of Change in Constructivist Theory: Ontological Security seeking and Agent Motivation“, *Review of International Studies* 42, nr. 5 (2016): 813–818, <https://doi.org/10.1017/S026021051600019X>.

³⁹ Steven Ward, „Status, Stratified Rights, and Accommodation in International Relations“, *Journal of Global Security Studies* 5, nr. 1 (2020): 164, <https://doi.org/10.1093/jogss/ogz014>.

1.3. Ontologinį saugumą suteikiantis statusas

Kadangi valstybė gali būti interpretuojama kaip socialinė grupė, jos statusas tarptautinėje arenoje padidina piliečių savivertę⁴⁰ – t. y. suteikia jiems pozityvią saviidentifikaciją. Tačiau norint įgauti konkrečią statuso kategoriją, reikia kitų tarptautinių santykių veikėjų, su kuriais išorės aplinkoje būtų suformuojamos statuso pripažinimo rutinos. Ilgainiui susiformavusioms statuso rutinoms šalies biografiniame naratyve priskiriamos konkrečios reikšmės. Tai skatina sprendimų priėmėjus reprodukuoti praktikas su savo valstybės „svarbiais Kitais“, kurios patvirtintų biografiniame naratyve įtvirtintą statuso kategoriją. Išorės aplinkoje kintant rutinoms su „svarbiais Kitais“, šie pokyčiai sprendimų priėmėjų gali būti interpretuojami kaip kritinės situacijos, sukeliančios nerimą, neužtikrintumą ir iš to atsirandantį ontologinį nesaugumą. Galiausiai ontologinį nesaugumą jaučiantys sprendimų priėmėjai jį sprendžia priimdami vieną iš trijų statuso siekimo strategijų – socialinio mobilumo, socialinės konkurencijos arba socialinio kūrybiškumo – kuriomis bandoma atkurti anksčiau turėtas valstybės statuso rutinas, suteikiančias ontologinį saugumą.

Lietuvai Jungtinių Amerikos Valstijų teikiamą dėmesį galima interpretuoti kaip statuso kategoriją, kuri turėtų būti įtvirtinama Lietuvos biografiniame naratyve, „užprogramuojant“ poreikį bandyti reprodukuoti rutinas, kurios leistų išlaikyti JAV dėmesį. Tokiame kontekste žinojimas, kad JAV Lietuvai skiria dėmesį, suteikiantį statusą Vakarų socialinėje hierarchijoje, turėtų tapti svarbiu pasididžiavimo šaltiniu, laiduojančiu ontologinį saugumą Lietuvos sprendimų priėmėjams ir skatinančiu išlaikyti išorės aplinkoje su savo „svarbiu Kitu“ susiformavusias rutinas. Todėl, visų pirma, šiame tyrime reikia įvertinti Lietuvos biografinį naratyvą – jame atskleisti „buvimo gerais amerikiečių draugais“ tapatybines reprezentacijas. Šį tikslą pasiekti leidžia diskurso analizės metodas, kurį taikant įvertinamas

⁴⁰ Deborah Welch Larson, „Social Identity Theory: Status and Identity in International Relations“, *Oxford Research Encyclopedia of Politics* (2017): 2, <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.290>.

kontekstas, sudaręs terpę atsirasti ontologinio nesaugumo priežastiniam mechanizmui. Atitinkamai proceso sekimo metodo taikymas leidžia testuoti darbe numanomą priežastinį ryšį – mažėjantis amerikiečių dėmesys Europos reikalams (priežastis) Lietuvos sprendimų priėmėjams sukelia ontologinį nesaugumą, kuris malšinamas vykdamant prieš Kiniją nukreiptą vertybinę užsienio politiką (pasekmė), taip bandant atkreipti JAV dėmesį.

2. „Buvimas gerais amerikiečių draugais“ Lietuvos biografiniame naratyve

Kaip teigia Kęstutis Paulauskas, Lietuvos tapatybinėje plotmėje figūruoja du reikšmingi veikėjai – Rusija ir JAV⁴¹. Todėl pirmausia, atliekant Lietuvos biografinio naratyvo analizę, pažvelgiama į Lietuvos rutinas, kurios nuo nepriklausomybės pradžios formavosi su vienu iš „svarbių Kitų“ – JAV. Paskui atliekama Lietuvos užsienio politikos diskurso analizė nagrinėjant, kokia forma išorės aplinkoje susiformavusios rutinos „nugulė“ į oficialųjį Lietuvos užsienio politikos diskursą, įvertinant „buvimo gerais amerikiečių draugais“ reprezentacijas.

Straipsnyje Lietuvos užsienio politikos diskursas suvokiamas kaip ženklų sistema (angl. *signification system*), kuri struktūruoja ir konstruoja veikėjų socialinės realybės suvokimą. Pasak Jennifer Milliken, diskursai leidžia asmenims atskirti ir identifikuoti dalykus, suteikus jiems savaime suprantamas savybes ir įreminus juos santykyje su kitais objektais⁴². Šio požiūrio priėmimas tinka biografinio naratyvo analizei, kurioje būtų atskleidžiamos „buvimo gerais amerikiečių draugais“ reikšmės reprezentacijos. Kadangi biografinis naratyvas apima valstybės praeities, dabarties ir ateities projekcijas, atliekant diskurso

⁴¹ Kęstutis Paulauskas, *Kieno saugumas? Kuri tapatybė?: kritinės saugumo stadijos ir Lietuvos užsienio politika* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010), 154.

⁴² Jennifer Milliken, „The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research and Methods“, *European Journal of International Relations* 5, nr. 2 (1999): 231, <https://doi.org/10.1177/1354066199005002003>.

analizę gilinamasi į nuo nepriklausomybės pradžios iki 2022 m. pabaigos išleistus politikos dokumentus. Pirmenybė teikiama tiems politikos dokumentams, kuriuose numatomos strateginės Lietuvos užsienio politikos kryptys. Taigi analizėje ypatingas dėmesys kreipiamas į nacionalinio saugumo strategijas. Taip pat pasitelkiamos 1990–2022 m. Seimo posėdžių stenogramos, kuriose nagrinėjami bendradarbiavimo su JAV ar veikimo NATO formatu klausimai. Analizėje pažvelgiama ir į Lietuvos prezidentų pareiškimus užsienio politikos klausimais.

Anita Wenden pažymi, kad konkrečios reikšmės yra reprezentuojamos diskurse, pasitelkiant lingvistines priemones, tokias kaip pasisakymai (angl. *utterances*), nulemiančias būdą, kuriuo žmonės mąsto apie konkretų objektą, įvykį ar situaciją⁴³. Todėl atliekant diskurso analizę, minėtuose tekstuose būtų ieškoma pasikartojančių reprezentacijų, kurios pabrėžtų poreikį bendradarbiauti su JAV, akcentuotų būtinybę plėtoti strateginę partnerystę, teigtų poreikį būti matomiems / aktualiems / svarbiems / patikimiems partneriams, ragintų prisidėti prie euroatlantinės erdvės išlaikymo ir kūrimo, o bendradarbiavimas su JAV turėtų būti pateikiamas teigiamas charakteristikas turinčių žodžių fone, kas rodytų didžiavimąsi buvimu svarbiais JAV partneriais.

2.1. Nuo nepriklausomybės pradžios su JAV susiformavusios rutinos

1990 m. kovo 11 d. atkūrus nepriklausomybę, Lietuvos politinis elitas aiškiai išreiškė siekiamybę sugrįžti į Vakarus, iš kurių šalis buvo išplėšta dėl dešimtmečius trukusios sovietų okupacijos. Šis tikslas formavo šalies užsienio politikos darbotvarkę iki pat 2004 m., kai buvo sėkmingai įstota į NATO ir ES struktūras⁴⁴. O oficialiuose valstybės dokumentuose „grįžimo į Vakarus“ momentas dar labiau išryškėjo santykyje su posovietine erdve, su kuria nenorėta asocijuotis.

⁴³ Anita L. Wenden, „The Politics of Representation: A Critical Discourse Analysis of an Al Jazeera Special Report“, *International Journal of Peace Studies* 10, nr. 2 (2005): 90.

⁴⁴ Laurynas Jonavičius, „Geopolitical Projections of New Lithuanian Foreign Policy“, *Lithuanian Foreign Policy Review* 17 (2006): 17.

Pavyzdžiui, 1992 m. priimtas konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ aiškiai įtvirtino dalyvavimą posovietinėje erdvėje Rusijos kuriamose institucijose kaip priešišką Lietuvos nepriklausomybės siekiam⁴⁵. Iš esmės „grįžimo į Vakarus“ tikslą galima prilyginti statuso siekimo kategorijai, kuri apėmė poreikį gauti kitų Vakarų valstybių pripažinimą, patvirtinimą, jog Lietuva iš tikrųjų tapo Vakarų dalimi. Akivaizdu, kad tokiame kontekste dėl savo turimų ribotų pajėgumų iš naujo pasaulio žemėlapyje atsiradusiai valstybei tarptautinėje arenoje būtų sunkiai pavykę pasiekti savo tikslus, neturint tarptautinės sistemos hegemonijos paramos. Pasibaigus Šaltajam karui būtent JAV buvo vienintelė valstybė, turėjusi pakankamai galios, ambicijų ir valios kloti naujos pasaulio tvarkos pamatus. Todėl be JAV palaikymo „grįžimo į Vakarus“ tikslas būtų sunkiai pasiektas, o veikiant kitoms aplinkybėms, galėjo išsipildyti parlamentaro Algirdo Griciaus 1993 m. įgarsintas susirūpinimas, kad „NATO plėtros riba gali sustoti ties Lietuva ir kitomis Baltijos valstybėmis“⁴⁶.

Viso Šaltojo karo metu ir net iki jo JAV buvo bene aktyviausiai Lietuvos okupacijos problematiką kėlusio valstybė. 1940 m. JAV priėmė valstybės sekretoriaus Benjamino Sumnerio Welleso parengtą deklaraciją, kuria JAV paskelbė nepripažįstančios Baltijos valstybių okupacijos. Lygia greta Europoje į Baltijos valstybių okupacijos klausimą nenorėta gilintis dėl pragmatinių sumetimų. Šiuo atveju iliustratyvūs Prancūzijos ir Švedijos pavyzdžiai. Paryžius, sulaukęs Maskvos spaudimo, uždarė visas šalyje veikusias Baltijos šalių diplomatinės atstovybes. O Stokholmas vadovavosi prielaida, kad „Baltijos valstybės nustojo egzistuoti ir daugiau nebeegzistuos“, todėl pripažino sovietų okupaciją kaip teisėtą⁴⁷. Panašūs veiksmai Vašingtono nebuvo

⁴⁵ Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, *Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietinės Rytų sąjungas“*, Vilnius, 1992, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2149?jfwid=>

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Seimas, *Penkiasdešimt devintasis posėdis*, Vilnius, 1993, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.237058>

⁴⁷ Andris Banka, „The Roots and Resilience of Pro-Americanism in the Baltics“, *The Washington Quarterly* 45, nr. 2 (2022): 17, <https://doi.org/10.1080/0163660X.2022.2090757>.

padaryti viso Šaltojo karo laikotarpiu. Šaltojo karo metu JAV Valstybės departamente plevėsavo Lietuvos, Latvijos ir Estijos nacionalinės vėliavos, o amerikiečių kartografijoje buvo pabrėžiama, kad JAV Vyriausybė nepripažįsta Baltijos valstybių įtraukimo į SSRS⁴⁸. Todėl galima teigti, kad JAV užsienio politikos sprendimai jau Šaltojo karo laikotarpiu formavo praktikas, kurios Lietuvos sprendimų priėmėjų kolektyvinėje atmintyje siejasi su patikimų partnerių, atsižvelgiančių į Lietuvos problemas, kategorijomis.

Šis momentas dar labiau išryškėjo pasibaigus Šaltajam karui. Ronaldas Asmusas ir Alexandras Vondra teigia, kad Vidurio ir Rytų Europos valstybėse įvykus komunistinius režimus nuvertusioms revoliucijoms, šių šalių piliečiai susidūrė su iššūkiu, kylančiu iš Vakarų Europos. Šių šalių sostinės buvo priešišškai nusiteikusios prieš buvusio posovietinio bloko valstybių priėmimą į europines ir transatlantines institucijas⁴⁹. Kaip atskleidžia išslaptinti Vokietijos užsienio reikalų ministerijos dokumentai, 1991 m. Vokietijos kancleris Helmutas Kohlis iš principo neigiamai vertino Lietuvos valstybingumo regimybę. H. Kohlio manymu, Lietuva ir kitos Baltijos valstybės turėjo palaukti dar 10 metų SSRS sudėtyje, o net ir atkūrusios nepriklausomybę, išlaikyti neutralitetą ir negalvoti apie narystę NATO ar tuometinėje Europos Ekonominėje Bendrijoje⁵⁰. Panašią neigiamą nuostatą Baltijos valstybių atžvilgiu Vakarų Europoje įžvelgia ir M. Mälksoo. Šios autorės teigimu, Vakarų europiečiai nepriklausomybę atkūrusias Baltijos šalis matė kaip antraeiles posovietines valstybes, kurioms priskirtos nacionalistų, autoritarų ir ksenofobų kategorijos⁵¹. Tokio

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ronald D. Asmus ir Alexandr Vondra, „The Origins of Atlanticism in Central and Eastern Europe“, *Cambridge Review of International Affairs* 18, nr. 2 (2005): 208, <https://doi.org/10.1080/09557570500164439>.

⁵⁰ Klaus Wiegrefe, „Newly Released Documents Shed Fresh Light on NATO's Eastward Expansion“, *Spiegel International*, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://www.spiegel.de/international/germany/bonn-moscow-ties-newly-released-documents-shed-fresh-light-on-nato-s-eastward-expansion-a-5a362292-dfe6-4355-b90f-10d635d7d664?s=03>.

⁵¹ Maria Mälksoo, „Enabling NATO Enlargement: Changing Constructions of the Baltic States“, *Trames* 8, nr. 3 (2004): 289–290, <https://doi.org/10.3176/tr.2004.3.03>.

požiūrio priėmimas Baltijos valstybes pavertė „Kitais“ Vakarų Europos normatyviniams idealams ir sudarė sąlygas priimti itin pragmatišką požiūrį, skatinantį atsižvelgti į Rusijos interesų sferas ir palikti Baltijos valstybes už potencialios NATO plėtros erdvės. Būtent todėl prie Lietuvos „grįžimo į Vakarus“ daug prisidėjo pokyčiai pačiose JAV, kuriose pasibaigus Šaltajam karui buvo nuspręsta reformuluoti NATO veikimo logiką. Kaip pažymi Karina Fierke ir Antje Wieneris, 10-ojo dešimtmečio antroje pusėje Vašingtono politiniame elite Alijansą imta traktuoti ne tiek kaip valstybių suvereniteto gynybos projektą, kiek kaip stabilumo garantą ir nesutarimų malšinimo priemonę, užtikrinančią JAV galios buvimą Senajame žemyne⁵².

Šis pasiryžimas tęsti NATO plėtrą atsispindi ir JAV prezidentų pareiškimuose. 1994 m. tuometinis JAV prezidentas Billas Clintonas teigė: „Naujų narių priėmimas į NATO yra nebe „ar“, bet „kada“ ir „kaip“ klausimas.“⁵³ O 1996 m. B. Clintonas dar kartą patvirtino, kad „NATO bus atviras visoms Europos besikuriančioms demokratijoms – jokia valstybė nebus automatiškai neįtraukta ir jokia valstybė už NATO ribų neturės veto“⁵⁴. Toks griežtas amerikiečių pasisakymas prieš naujų pilkųjų zonų kūrimą Europoje, siūlytą Vakarų Europos lyderių, dar kartą įtvirtino praktikas, kurios suponuoja JAV, kaip Lietuvos suvereniteto sergėtojos ir gynėjos, vaidmenį. R. Asmusas ir A. Vondra netgi išvelgia sąsają tarp amerikiečių vedamos NATO plėtros ir Vakarų Europos požiūrio į Vidurio ir Rytų Europos eurointegracijos įmanomumą pokyčių. Pasak jų, pagreitį įgaunantis NATO plėtros procesas tuo pačiu metu didino spaudimą ES vykdyti savo plėtros procesus, išlaikant tokio pat masto ambiciją kaip ir ame-

⁵² Karin M. Fierke ir Antje Wiener, „Constructing Institutional Interests: EU and NATO Enlargement“, *Journal of European Public Policy* 6, nr. 5 (1999): 735, <https://doi.org/10.1080/135017699343342>.

⁵³ William J. Clinton, „Address to the Polish Parliament in Warsaw“, The American Presidency Project, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://www.presidency.ucs.edu/documents/address-the-polish-parliament-warsaw>.

⁵⁴ William J. Clinton, „Transcript of the Remarks by President W. J. Clinton to People of Detroit“, NATO, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://www.nato.int/docu/speech/1996/s961022a.htm>.

rikiečiai⁵⁵. „JAV kaip Lietuvos gynėjų“ momentas dar labiau išryškėja prezidento George'o W. Busho retorikoje. 2001 m. G. W. Bushas deklaravo: „Kai planuojame NATO plėtrą, jokia valstybė netaps marionete kitų darbotvarkėse. Mes neleisime išmainyti laisvų Europos žmonių likimų. Daugiau jokių Miunchenų. Daugiau jokių Jaltų.“⁵⁶ Tą patį vertybinį išipareigojimą, kurį Ainius Lašas vadina amerikiečių „pasiryžimu ištaisyti Antrojo pasaulinio karo istorinę neteisybę“⁵⁷, G. W. Bushas atkartoją po metų Vilniuje: „Bet kas, kas pasirinks Lietuvą kaip savo priešą, taip pat taps Jungtinių Amerikos Valstijų priešu.“⁵⁸

Šiuo atveju palaikymą Baltijos valstybių „grįžimui į Vakarus“ išreiškianti JAV prezidentų retorika buvo lydimą ir konkrečių veiksmų. 1993 m. B. Clintono administracija svariai prisidėjo prie Rusijos karių išvedimo iš Lietuvos⁵⁹. Be to, prezidentaujant B. Clintonui JAV su Baltijos valstybėmis 1998 m. pasirašė Partnerystės chartiją. Chartijoje aiškiai įvardyta, kad nuolatinis Vašingtono interesas yra Baltijos šalių nepriklausomybė, ir įtvirtintas amerikiečių pasiryžimas visapusiškai palaikyti Lietuvos, Latvijos ir Estijos pastangas integruotis į NATO ir ES⁶⁰. 2004 m. prezidentaujant G. W. Bushui Lietuva tapo visateise NATO nare.

⁵⁵ Asmus ir Vondra, 208–209.

⁵⁶ George W. Bush, „Remarks by the President in Address to Faculty and Students of Warsaw University“, The White House: President George W. Bush, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/06/20010615-1.html>.

⁵⁷ Ainius Lašas, „Restituting Victims: EU and NATO Enlargements through the Lenses of Collective Guilt“, *Journal of European Public Policy* 15, nr. 1 (2008): 107–108, <https://doi.org/10.1080/13501760701702249>.

⁵⁸ Kęstutis Girmius, „Lithuania: Bush Welcomes Baltic Nation to NATO, Saying Long Night of Fear is Over“, Radio Free Europe, 2023 m. gegužės 1 d., <https://www.rferl.org/a/1101471.html>.

⁵⁹ William J. Clinton, „Memorandum on Withdrawal of Russian Armed Forces from Lithuania, Latvia, and Estonia“, The American Presidency Project, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/memorandum-withdrawal-russian-armed-forces-from-lithuania-latvia-and-estonia>.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos Seimas, *Seimo rezoliucijos „Del JAV, Estijos, Latvijos ir Lietuvos Partnerystės chartijos“ projektas*, Vilnius, 1998, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.49854?jfwid=uin1ipb8q>

Greta „grįžimo į Vakarus“ palaikymo amerikiečiai taip pat buvo labiau linkę įsiklausyti į Lietuvos saugumo problemas ir pripažinti Vilnių lygiateisiu savo partneriu. Pasak M. Mälksoo, įstojusios į ES, Baltijos valstybės susidūrė su tapatybinės plotmės dilema – „jos buvo Europoje, bet nebuvo Europa“. Šį išivaizdavimą dar labiau sustiprino nuolatinis ES didžiųjų valstybių, tokių kaip Vokietija ir Prancūzija, neįsiklausymas į Lietuvos keliamą susirūpinimą dėl šalies pagrindinio tapatybinio „Kito“ ir didžiausios egzistencinės grėsmės – Rusijos⁶¹. Šią neigiamą Lietuvos sprendimų priėmėjų patirtį gerai iliustruoja konservatoriaus Andriaus Kubiliaus mintys: „Europoje vis dar dominuoja tai, ką geriausiai simbolizuoja buvęs Vokietijos kancleris G. Šrioderis, tai yra perdėtos politinės investicijos į tariamo takaus sugyvenimo su Rusija perspektyvą.“⁶² Po Rusijos įvykdytos Krymo aneksijos Dovilė Jakniūnaitė mato Vilniuje dar labiau sustiprėjusį nepasitenkinimą Europos naivumu santykiuose su Rusija, Vakarų Europos sostinėms per daug nesirūžtant suvokti Rusijos keliamos grėsmės masto⁶³. Analogiškai po 2014 m. Lietuvoje vis labiau akcentuota su NATO, o kartu ir su JAV (kurios *de facto* yra NATO saugumo garantijų pagrindas), turimų praktikų svarba. Justinas Lingevičius atskleidžia, kad nuo 2014 m. Lietuvos sprendimų priėmėjai NATO neretai matė kaip veikėją, suvokiantį šalies regiono specifiką skirtingai nei partneriai ES ir įsiklausantį į tai, ką Vilnius turi pasakyti Rusijos atžvilgiu⁶⁴. Tokiame kontekste JAV su Lietuva vystytos praktikos, il-

⁶¹ Maria Mälksoo, „From Existential Politics towards Normal Politics? The Baltic States in the Enlarged Europe“, *Security Dialogue* 37, nr. 3 (2006): 281, <https://doi.org/10.1177/0967010606069180>.

⁶² Andrius Kubilius, „Rusijos sulaukymo strategija“, TS-LKD, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://tsajunga.lt/wp-content/uploads/2017/05/Andrius-Kubilius.-Rusijos-sulaukymo-strategija-2007.pdf>.

⁶³ Dovilė Jakniūnaitė, „Invested in Ukraine: The Struggle of Lithuania against Russia over the Future of Europe“, in *Neighbourhood Perceptions of the Ukraine Crisis: From the Soviet Union into Eurasia?*, sud. Gerhard Besier ir Katarzyna Stoklosa (London and New York: Routledge, 2016), 125–126.

⁶⁴ Justinas Lingevičius, „Identity Discourse within a Geopolitical Crisis: The Case of Lithuania“, *POLITIKON: The LAPSS Journal of Political Science* 44 (2020): 35–36, <https://doi.org/10.22151/politikon.44.2>.

gainiui virtusios įprastais dvišaliais santykiais, tapo integralia Lietuvos veikimo tarptautinėje arenoje dalimi. Amerikiečiai ne tik padėjo Lietuvai „grįžti į Vakarus“, bet ir „grįžus į juos“ buvo labiausiai linkę atsižvelgti į Lietuvai rūpimą Rusijos problemą, o tai ne visada buvo linkę daryti partneriai Europoje.

2.2. „Buvimas gerais amerikiečių draugais“ Lietuvos užsienio politikos diskurse

Oficialiame Lietuvos užsienio politikos diskurse ryškiausias Amerikos reprezentacijas galima rasti nacionalinėse saugumo strategijose, kuriose nustatomi šalies nacionaliniai interesai ir jų įgyvendinimo priemonės. Visose penkiose nacionalinio saugumo strategijose vienokia ar kitokia forma skiriama dėmesio JAV, santykiai su Vašingtonu iš esmės įvardijami per strateginės partnerystės prizmę. 2002⁶⁵ ir 2005⁶⁶ m. strategijose šis įvardijimas atliekamas referuojant į 1998 m. JAV ir Baltijos valstybių partnerystės chartiją įtvirtintas amerikiečių kaip Lietuvos saugumo teikėjų praktikas ir iš to atsirandantį įsitikinimą, kad JAV privalo būti pagrindinė Europos, kartu ir Lietuvos, saugumo partnerė.

Tokį 2000-ųjų pradžioje vyrausį požiūrį gerai atspindi dviejų parlamentarų pasisakymai Seime, sprendžiant Lietuvos karių siuntimo į Iraką klausimą. Kalbėdamas Seime, krikščionis demokratas Kazys Bobelis aiškino: „Vienintelė pasaulio valstybė, kuri per 50 metų gina Lietuvos interesus, yra Jungtinės Amerikos Valstijos.“⁶⁷ K. Bobelio pasisakymu dar kartą atsiremama į sprendimų priėmėjų kolektyvinėje atmintyje įsirėžusį Šaltojo karo metais JAV nesvyrausį Baltijos valstybių palaikymą, tarsi skatinantį Lietuvą pasitikėti amerikiečiais ir

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Seimas, *Nacionalinio saugumo strategija 2002 m.*

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas Nr. X-91 dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo*, Vilnius, 2005, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.249438?jfwid=>

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Seimas, *Devintasis (355) posėdis*, Vilnius, 2003, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.207475> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).

jų iniciatyvomis pasaulio politikoje. Atitinkamai K. Bobelio istorinę analogiją to meto realijoms įk kontekstino Algimantas Matulevičius. Jo įsitikinimu: „<...> nebūtų mūsų kvietimo į NATO, matyt, mes dar toli stovėtume ir nuo Europos Sąjungos slenksčio, jeigu vis dėlto mūsų žygio už laisvę ir apskritai valstybingumą neremtų Jungtinės Amerikos Valstijos.“⁶⁸ Taip dar kartą pakartojamas įsitikinimas, kad Lietuvos kelią grįžimui į Vakarus garantavo uoli amerikiečių parama, kurią reikia ir toliau stengtis išlaikyti. Nagrinėdamas to meto realijas Valentinas Beržiūnas mano, kad tuometinį Lietuvos užsienio politikos formuotojų proamerikietiškumą nulėmė supratimas, kad būtina turėti užtarėją ir nuolat stengtis išlaikyti jo dėmesį sau⁶⁹. Būtent tokiu „draugu“ nepriklausomybę atkūrusiai Lietuvai tapo JAV, kurios nebijojo teikti paramą Vilniui bandant realizuoti integracijos į euroatlantinę erdvę siekiamybę, o tai buvo vertinama sprendimų priėmėjų.

Žvelgiant į 2012⁷⁰, 2017⁷¹ ir 2021⁷² m. nacionalinio saugumo strategijas, matyti, kad formuluojant šiuos strateginius dokumentus jau atsisakoma referuoti į JAV ir Baltijos valstybių partnerystės chartiją. Galima manyti, kad tapus NATO nare, partnerystės chartijoje numatomas amerikiečių palaikymas Baltijos valstybėms suvokiamas kaip savaiminis reiškinys, apimamas NATO kolektyvinės gynybos 5-o straipsnio. Tačiau vis tiek orientuojamasi į dvišalių santykių su JAV stiprinimą plačiame spektre sričių, pradedant politinėmis ir baigiant bendradarbiavimu tarptautinėse organizacijose. Po Krymo

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Valentinas Beržiūnas, „Lietuvos užsienio politikos formavimo tapatybiniai veiksniai“, daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2017, 100.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas Nr. XI-2131 dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo*, Vilnius, 2012, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.428981?jfwid=>.

⁷¹ Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas Nr. XIII-202 dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo*, Vilnius, 2017, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4c80a722e2fa11e6be918a531b2126ab?jfwid=>.

⁷² Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas Nr. XIV-795 dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo*, Vilnius, 2021, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=124aazcfpq&actualEditionId=zDQFzPCLKi&documentId=TAIS.167925&category=TAD>

aneksijos 2017 m. ir 2021 m. nacionalinio saugumo strategijose į Ameriką pradedama žiūrėti ryškiai akcentuojant karinio saugumo užtikrintojos dėmenį. Šiose nacionalinio saugumo strategijose teigiama, kad amerikiečių karinis buvimas Senajame žemyne būtinas, bandant apsisaugoti nuo Rusijos keliamų pavojų. Galima teigti, kad toks nacionalinio saugumo strategijose vyraujantis požiūris yra savotiškas vedinys iš 2007 m. A. Kubiliaus pristatytos Rusijos sulaikymo strategijos. Šioje strategijoje deklaruota tezė, kurią iš esmės galima laikyti Lietuvos užsienio politikos mantra: „Kuo daugiau Europoje bus Amerikos, tuo mažiau Europoje bus Rusijos.“⁷³ Visa tai leidžia teigti, kad ir vėlesnėse nacionalinio saugumo strategijose toliau matomą JAV prilyginimą Rusijos įtaką užkardančiam veikėjui galima sieti su Lietuvos politinio elito amerikiečių išvaizdavimu, priskiriančiu JAV Lietuvos interesų gynėjos kategoriją.

Greta to, sprendimų priėmėjų retorikoje atsikartoja pasitikėjimo „Lietuvą išklausančiais amerikiečiais“ motyvas. 2016 m. Seime diskutuojant strateginės partnerystės su JAV klausimu, konservatorius Laurynas Kasčiūnas prisiminė tarptautinį kontekstą 2008 m. JAV prezidentui Barackui Obamai mąstant apie perkrovimo politiką su Rusija: „Tada buvę Vidurio ir Rytų Europos šalių vadovai <...> parašė bendrą laišką Amerikos prezidentui <...> sakydami, kad šitas regionas yra vis dar geopolitiškai jautrus, kad jis nėra toks saugus, kaip Europos regionai, ir kad į tai turi būti atkreiptas dėmesys. Ir tai suveikė.“⁷⁴ Lygia greta tame pačiame posėdyje Egidijus Vareikis darė aliuzijas į Woodrow Wilsono deklaraciją. Parlamentaras teigė, kad nuo nepriklausomybės pradžios JAV rūpinosi mažosiomis valstybėmis, tokiomis kaip Lietuva. Todėl, pasak jo, „stipri Amerika yra viena iš didžiųjų Lietuvos nepriklausomybės garantijų“⁷⁵. Panašų džiugesį dėl JAV saugumo garantijų 2014 m. buvo galima išgirsti ir

⁷³ Kubilius.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos Seimas, *Lietuvos Respublikos Seimo rytinio posėdžio Nr. 5 stenograma*, Vilnius, 2016, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/b67c0ce0ad5411e68987e8320e9a5185>

⁷⁵ Ibid.

iš prezidentės Dalios Grybauskaitės. Prezidentė teigė, kad Rusijos agresijos akivaizdoje Lietuva liko ne viena nenuspėjamoje kaimynystėje, o „JAV ištesėjo savo duotą žodį rūpintis Baltijos šalių nepriklausomybe, suverenumu ir teritoriniu vientisumu“⁷⁶. Kaip galima matyti, sprendimų priėmėjų reprezentacijose JAV apibūžiamos kaip patikima partnerė ir Lietuvos saugumą užtikrinanti draugė. Analogiškai tokios reprezentacijos kuria poreikį ieškoti būdų, kurie leistų Lietuvai patvirtinti savo buvimą „gerais amerikiečių draugais“.

Pažymėtina, kad poreikis parodyti buvimą „gerais amerikiečių draugais“ buvo suformuluotas jau 2004 m. sprendimų priėmėjams mąstant apie tai, kokią tolesnę kryptį turėtų įgauti Lietuvos užsienio politika įstojus į NATO ir ES. Kaip teigė tuometinis krašto apsaugos ministras Linas Linkevičius, „Vilnius privalo griebtis aktyvios darbotvarkės, kad išlaikytų JAV suinteresuotas ir įsitraukusias“⁷⁷. Veikiausiai buvimas iniciatyviems ir aktyviems užsienio politikoje, ypač palaikant Rytų kaimynystėje esančių šalių, tokių kaip Ukraina, Sakartvelas ir Moldavija, euroatlantines ambicijas, Vilniuje buvo suvokiamas kaip Lietuvos matomumą, o kartu ir statusą Vašingtone stiprinanti priemonė. Žinoma, šiuo atveju taip pat galima paminėti Lietuvos rodytą palaikymą JAV Irako karo metu⁷⁸ ar išitraukimą į Afganistano konfliktą NATO tarptautinių saugumo paramos pajėgų kontekste kaip bandymus, kuriais siekta patvirtinti buvimą gerais amerikiečių draugais. Tačiau abu minėtus atvejus reikėtų suprasti labiau kaip veikimą aljansų formatu sekant paskui JAV, kurios prisiėmė didžiausią šių misijų įgyvendinimo kainą ir nustatė darbotvarkę savo sąjungininkams. O užsiimant iniciatyvomis Rytų kaimynystėje, atrodo, norėta parodyti savo išskirtinumą ir turimas kompetencijas, taip dar labiau išsiskiriant iš bendro JAV partnerių rato.

⁷⁶ Dalia Grybauskaitė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“, Prezidentė Dalia Grybauskaitė, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://grybauskaite.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2014>.

⁷⁷ Linas Linkevičius, „Life After Enlargement“, *Baltic Defence Review* 9, nr. 1 (2003): 105.

⁷⁸ Mihaela Gherghisan, „Vilnius 10 Sign Letter on Iraq“, *EUObserver*, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://euobserver.com/eu-political/9269>.

Toks veikimas Rytų kaimynystės kryptimi buvo aiškiai įtvirtintas 2004 m. Seimo rezoliucijoje. Šioje rezoliucijoje teigiama, kad būdama visateisė NATO narė Lietuvos Respublika sieks „toliau plėsti saugumo ir stabilumo zoną Europoje ir jos kaimynystėje“ ir „rems NATO „atvirų durų“ politiką“. Kartu rezoliucijoje priduriama, kad tai bus daroma tam, kad Lietuva taptų matoma ir įtakinga euroatlantinės bendruomenės valstybė⁷⁹. Kaip buvo galima matyti anksčiau, veikimas NATO dažnu atveju apima su JAV susiformavusias rutinas, kuriomis amerikiečiai pripažįsta Vilniaus turimą savęs tapatumą, o pačioje Lietuvoje amerikiečiams priskiriamos „Lietuvos gynėjų“ charakteristikos. Todėl veikiant Rytų kaimynystėje buvo bandoma numatyti, kas būtų aktualu amerikiečiams. Kaip teigia Vaidotas Urbelis, tuo metu Lietuvoje, kaip ir kitose Vidurio Europos valstybėse, manyta, kad konsolidavus demokratiją, iš jų Vašingtone laukiama kito žingsnio – prisidėti prie demokratijos sklaidos į kitus regionus⁸⁰. Panašu, kad veikiant šiam suvokimui, Rytų kaimynystės politika tapo sritimi, kurioje vykdant socialinio kūrybiškumo statuso siekimo strategiją, bandyta parodyti savo buvimą „gerais amerikiečių draugais“. Todėl veikimą Rytų partnerystėje galima suprasti ne tik per įprastą saugumo didinimo prizmę⁸¹, bet ir kaip bandymą Vašingtonui parodyti savo išskirtines kompetencijas ir turimą Rytų kaimynystės šalių ekspertizės patirtį ir dėl to kilti Vakarų socialinėje hierarchijoje.

Šis noras gana ryškiai matėsi prezidentaujant Valdui Adamkui. Kaip pažymi Linas Kojala ir Vilius Ivanauskas, tuo metu JAV vertino ir pripažino Lietuvos veikimą Rytų kaimynystėje, o Vilnius buvo laikomas geru sąjungininku, sukaupusiu reikiamą regioninės eks-

⁷⁹ Lietuvos Respublikos Seimas, *Rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos užsienio, saugumo ir gynybos politikos nuoseklumo ir tęstinumo 2016–2020 metais*, Vilnius, 2016, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d8c780b0a-b7711e68987e8320e9a5185>

⁸⁰ Vaidotas Urbelis, *Lietuvos vieta JAV didžiojoje strategijoje* (Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2005), 64.

⁸¹ Neorealizmo prielaidomis besivadovaujančiuose tyrimuose euroatlantinės erdvės plėtra tiesiogiai prilyginama Lietuvos saugumo didinimui, nes manoma, jog taip „apsistatoma“ demokratiškomis ir vakarietiškoms Rytų kaimynystės valstybėms, kurios leidžia atitolinti Rusijos grėsmę (žr. Česnakas).

pertizės patirtį. Tai byloja faktas, kad amerikiečiai prašydavo Vilnių pateikti situacijos Rytų kaimynystėje apžvalgas ir norėdavo gauti Vilniaus rekomendacijas svarbiais regiono politikos klausimais⁸². Panašiai, 2014 m. prasidėjus konfliktui Ukrainoje, regiono saugumo problemų suvokimas leido Lietuvai būti matomai Amerikoje, parodant savo buvimą „gera amerikiečių drauge“. Aušra Park ir Gerda Jakštaitė-Confortola atkreipia dėmesį, kad bekompromisis Vilniaus reiškiamas palaikymas Kyjivui, akcentuojant europinių vertybių ir normų gynybą Rusijos agresijos akivaizdoje, leido išsiskirti iš bendro Europos konteksto ir buvo palankiai sutiktas Vašingtone⁸³. Analogišką teigiamą savęs suvokimą buvo galima matyti ir 2015 m. Dalios Grybauskaitės metinėje kalboje: „Šiandien mus vertina už tiesų žodį, už paramą, už atsakingą požiūrį.“⁸⁴ Taip tarsi teigiama, kad amerikiečiai ir kiti Lietuvos sąjungininkai vertina Vilnių už ryžtingumą ir nebijojimą imtis iniciatyvos sunkiais momentais. Tai, galima suprasti, leidžia Lietuvos sprendimų priėmėjams jaustis užtikrintiems, žinant, kad amerikiečiai mato Lietuvą kaip gerą draugę ir naudingą partnerę.

2.3. Nuo rutinų iki poreikio pritraukti amerikiečių dėmesį

Apžvelgiant Lietuvos biografinio naratyvo savitumą ir jame pasireiškiančias „buvimo gerais amerikiečių draugais“ reprezentacijas, galima teigti, kad nuo nepriklausomybės pradžios tarp JAV ir Lietuvos formavosi praktikos, ilgainiui virtusios į rutinas, kuriomis buvo patvirtintas Lietuvos tapatybinis savęs suvokimas – „noras grįžti į Vakarų“. Kaip parodė tarp JAV ir Lietuvos susiklosčiusių rutinų apžvalga, Vašingtonas buvo viena pagrindinių jėgų, sudariusių palankias

⁸² Linas Kojala ir Vilius Ivanauskas, „Lithuanian Eastern Policy 2004–2014: The Role Theory Approach“, *Lithuanian Foreign Policy Review* 32 (2014): 59.

⁸³ Aušra Park ir Gerda Jakštaitė-Confortola, „Small State Status-seeking: Lithuania's Foreign Policy Status Aspirations“, *Europe-Asia Studies* 73, no. 7 (2021): 1292, <https://doi.org/10.1080/09668136.2021.1919291>.

⁸⁴ Dalia Grybauskaitė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“, Prezidentė Dalia Grybauskaitė, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://grybauskaite.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2015>.

sąlygas Vilniaus „grįžimui į Vakarus“. Būtent JAV buvo linkusios tęsti euroatlantinės plėtros procesus į Rytus, o kitos Europos sostinės į tai žvelgė skeptiškai. „Sugrįžus į Vakarus“, Lietuvai rūpimo tapatybinio „Kito“ – Rusijos – atžvilgiu amerikiečiai taip pat buvo daug labiau linkę išklaudyti Vilniaus nuogastavimus ir suteikti pripažinimą jo turimoms baimėms nei partneriai Europoje. Dėl to oficialiajame Lietuvos užsienio politikos diskurse amerikiečiai vaizduoti kaip patikimiausi Lietuvos partneriai, saugumo teikėjai ir didžiausi Lietuvos suvereniteto gynėjai.

Analogiškai tokios reprezentacijos suponuoja poreikį sprendimų priėmėjams Lietuvą pozicionuoti „gera amerikiečių drauge“. Ši tapatybinė reikšmė Lietuvos biografiniame naratyve iš esmės įtvirtinama kaip statuso siekimo kategorija. Tai yra buvimas gerais amerikiečių draugais ne tik patvirtina sėkmingą Lietuvos įsitraukimą į Vakarų bendruomenę, bet matomumas ir girdimumas Amerikoje Lietuvos sprendimų priėmėjų suvokiamas kaip pozityvią saviidentifikaciją suteikiantis reiškinys. Būtent taip patvirtinamas žinojimas, kad Lietuva yra svarbi savo sergėtojoms ir labiausiai į jos saugumo rūpesčius pasiruošusioms įsiklaudyti tarptautinių santykių veikėjoms – JAV. Pripažinus šį statuso poreikį, atsiranda ontologinis saugumas, kuris sprendimų priėmėjams suteikia užtikrintumą, kad Lietuva turi užta-rėją, prireikus pasiruošusį ją apginti. Tai „užprogramuoja“ poreikį sprendimų priėmėjams ieškoti būdų, kurie leistų Lietuvai patvirtinti šį statusą ir būti naudingai bei matomai Vašingtone. Kaip rodo Lietuvos strateginiai dokumentai ir Vilniaus užsienio politikos praktika, istoriškai „buvimą gerais amerikiečių draugais“ siekta įrodyti Rytų kaimynystėje, bandant plėsti euroatlantinę erdvę į Rytus.

3. Ontologinio nesaugumo priežastinis mechanizmas

Nors amerikiečių dėmesį galima įvardyti Lietuvos sprendimų priėmėjų ontologinio saugumo garantu, pastarąjį dešimtmetį pačiame Vašingtone galima įžvelgti procesus, kuriais bandoma permąstyti JAV vaidmenį pasaulyje. Vašingtone vis labiau ryškėja noras atsi-

sakyti veikimo pagal formulę, įgarsintą JAV prezidento George'o H. W. Busho: „<...> turime kurti naują pasaulio erą, laisvą nuo terorizmo grėsmių, stipresnę siekiant teisingumo ir saugesnę užtikrintai siekiant taikos.“⁸⁵ Būtent veikiant tokiam mąstymui, JAV su nepriklausomybę atkūrusia Lietuva ir suformavo išorės aplinkos rutinas, leidusias amerikiečius laikyti Lietuvos gynėjais ir užtarėjais.

Vis dėlto nuo 2010-ųjų JAV galima įžvelgti mažėjantį norą būti „pasaulio policininke“, galinčia nesunkiai išlaikyti liberalios tarptautinės tvarkos funkcionalumą⁸⁶. Pavyzdžiui, B. Obama'os prezidentavimo laikotarpiu Vašingtone suformuluota pasyvios lyderystės (angl. *leading from behind*) koncepcija, raginanti sąjungininkus dalintis saugumo ir tvarkos palaikymo įsipareigojimais. Greta šio proceso B. Obama'os valdymo laikotarpiu vis ryškiau pradėjo matytis amerikiečių orientavimasis link Azijos ir Ramiojo vandenyno regiono – daugiau dėmesio buvo skiriama Kinijos augimui ir vis daugiau išteklių iš Europos ir Vidurio Rytų permetama į Aziją⁸⁷. Tačiau šis orientavimasis nebuvo toks ryškus, koks buvo valdant Donaldo Trumpo administracijai – Vašingtonas su Pekinu atvirai dar nekonfrontavo, o pati Kinija vis dar bandė save pozicionuoti kaip augančią atsakingą tarptautinės sistemos jėgą ir nebuvo linkusi atvirai imtis agresyvios „vilko karių“ diplomatijos⁸⁸. Kartu amerikiečių noras atsisakyti „pasaulio policininkės“ etiketės matosi ir visuomenės nuomonės apklausose. 2016 m.

⁸⁵ George H. W. Bush, „Address Before a Joint Session of the Congress on the Persian Gulf Crisis and the Federal Budget Deficit“, George H. W. Bush Presidential Library & Museum, žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d., <https://bush41library.tamu.edu/archives/public-papers/2217>.

⁸⁶ Sekant Johnu Ikenberry, straipsnyje liberali tarptautinė tvarka suprantama kaip erdvė, kuri yra užtikrinama ir išlaikoma JAV hegemoninės lyderystės ir organizuojama telkiantis į atviras rinkas, daugiašales institucijas, kooperatyvias saugumo partnerystes ir demokratinį solidarumą tarp partnerių (Žr. John G. Ikenberry, „The End of Liberal International Order?“ *International Affairs* 94, nr. 1 (2018): 7–23, <https://doi.org/10.1093/ia/iix241>).

⁸⁷ Christian Nünlist, „The Legacy of Obama's Foreign Policy“, *CSS Analyses in Security Policy* 188 (2016): 1–2.

⁸⁸ Amitai Etzioni, „Is China a Responsible Stakeholder?“ *International Affairs* 87, nr. 3 (2011): 539–553, <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2011.00989.x>.

57 % amerikiečių teigė, kad JAV turėtų tvarkytis su savo problemomis ir leisti kitoms šalims pačioms spręsti savo problemas⁸⁹.

Analogiškai B. Obama'os pasyvios lyderystės koncepciją D. Trumpo administracija pakeitė agresyviu ginčijimusi su sąjungininkais Europoje dėl transatlantinių santykių naudos ir atviru konkuravimu su Kinija. Šiuo atveju reikia pasakyti, kad reaguodamas į nuo 2014 m. prasidėjusią Rusijos agresiją Ukrainoje, Vašingtonas vis tiek kreipė dėmesį į Kremliaus keliamas grėsmes. Vienu iš pavyzdžių galima įvardyti padidinto amerikiečių karių skaičiaus buvimą Senajame žemyne NATO priešakinių pajėgų bataliono kovinių grupių formatu⁹⁰. Tačiau panašu, kad Vašingtone iki karo Ukrainoje dominavo įsivaizdavimas, jog Rusija yra trumpojo / vidutinio laikotarpio problema, neturinti sugebėjimų paveikti globalių procesų. Kaip pažymi Jeffrey Mankoffas, toks mąstymas skatina Vašingtono politikos formuotojus Rusiją interpretuoti kaip silpstančią galią ir trumpalaikį kliuvinį, trukdantį efektyviai reaguoti į Kinijos keliamas problemas⁹¹. Taip galima suvokti, kad Europos saugumo problemos nelaikomos prioritetinėmis Vašingtone, o iš pačių JAV tarsi sklinda požiūris, kad orientavimasis į Kiniją ateiityje tik dar labiau stiprės. Buvo galima jausti ir 46-ojo JAV prezidento Joe Bideno tokį sentimentą. Nors J. Bidenas ėmė vartoti partneriams Europoje draugiškesnę retoriką, tačiau toliau sėkmingai tęsė B. Obama'ai prezidentaujant pradėtą dėmesio kreipimo link Azijos žemyno politiką. Galiausiai Vašingtone besiformuojantį konsensumą Kinijos atžvilgiu iliustruoja Baltųjų rūmų spaudos sekretorės Jenos Psaki žodžiai: „Rimtai konkuruojame su Kinija. Strateginė konkurencija su Kinija yra XXI amžiaus skiriamasis bruožas.“⁹² Visa tai leidžia teigti, kad

⁸⁹ Pew Research Center, „Public Uncertain, Divided Over America's Place in the World“, 2016, žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d., <https://www.pewresearch.org/politics/2016/05/05/public-uncertain-divided-over-americas-place-in-the-world/>.

⁹⁰ Sara Bjerg Moller ir Sten Rynning, „Revitalizing Transatlantic Relations: NATO 2030 and Beyond“, *The Washington Quarterly* 44, nr. 1 (2021): 179–180, <https://doi.org/10.1080/0163660X.2021.1896133>.

⁹¹ Jeffrey Mankoff, „Russia in the Era of Great Power Competition“, *The Washington Quarterly* 44, nr. 3 (2021): 107, <https://doi.org/10.1080/0163660X.2021.1970905>.

⁹² Jen Psaki, „Press Briefing by Press Secretary Jen Psaki, January 25, 2021“, The White House, žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d., <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/press-briefings/2021/01/25/press-briefing-by-press-secretary-jen-psaki-january-25-2021/>.

iki karo Ukrainoje pradžios amerikiečių dėmesys kryo nuo Europos, o pačioje Amerikoje galima matyti vis ryškiau pasireiškiantį norą nuo globalios pasaulio tvarkos formavimo atsisukti į save, mažinant įsitraukimą į pasaulio politiką.

Toks tarptautinis kontekstas keičia išorės aplinkoje įsitvirtinusias rutinas tarp JAV ir Lietuvos, taip pat duoda pradžią ontologinio nesaugumo priežastiniam mechanizmui, kurio veikimas nagrinėjamu atveju, manoma, paskatino Lietuvos sprendimų priėmėjus vykdyti prieš Kiniją nukreiptą vertybinę užsienio politiką. Atliekant šį į teorijos testavimą orientuotą proceso sekimą, vadovaujamasi Dereko Beacho ir Rasmuso Pedersenso siūlomais analizės žingsniais⁹³. Straipsnyje nagrinėjamas ontologinio nesaugumo priežastinis mechanizmas sudarytas iš dviejų dalių. Kiekvienoje mechanizmo dalyje įvardijami veikiantys veikėjai ir veiklos, kuriomis jie užsiima⁹⁴. Taip pat nurodomi galimi empiriniai pėdsakai, kurių ieškoma atliekant priežastinio mechanizmo analizę⁹⁵.

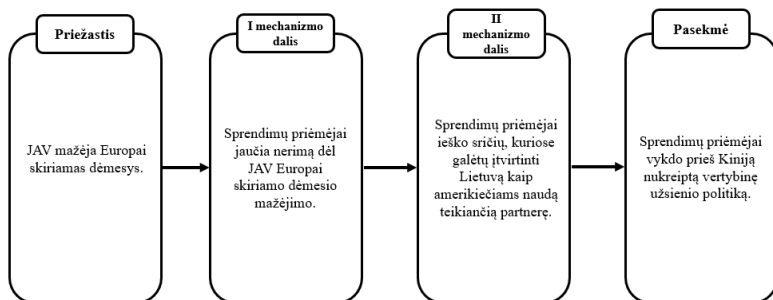
- **Pirmoji dalis.** Sprendimų priėmėjai jaučia nerimą dėl JAV Europai skiriamo dėmesio mažėjimo. Šioje mechanizmo dalyje reikėtų atrasti, kad 1) sprendimų priėmėjai mano, jog JAV mažėja euroatlantinės erdvės svarba; 2) šis pokytis turėtų būti suvokiamas kaip kritinis momentas Lietuvos saugumo kontekste; 3) politikų retorikoje turėtų pasireikšti neužtikrintumą, nežinomybę dėl valstybės ateities pabrėžiantys žodžiai ar įvaizdžiai.
- **Antroji dalis.** Sprendimų priėmėjai ieško sričių, kuriose galėtų įtvirtinti Lietuvą kaip amerikiečiams naudą teikiančią partnerę. Mechanizmo dalyje reikia atrasti, kad 1) reaguodami į JAV atitolimą nuo Europos, sprendimų priėmėjai svarsto apie būdus, kurie leistų pritraukti amerikiečių dėmesį; 2) sprendimų priėmėjai turi akcentuoti, jog amerikiečių dėmesį pritraukti nebepakanka būti gerais JAV partneriais išskirtinai euroatlantinėse struktūrose; 3) nauja sritimi, kuri leistų pritraukti JAV dėmesį, turėtų būti suvokiamas vertybinis veikimas prieš Kiniją.

⁹³ Derek Beach ir Rasmus Brun Pedersen, *Causal Case Study Methods: Foundations and Guidelines for Comparing, Matching, and Tracing* (Michigan: University of Michigan Press, 2016).

⁹⁴ Ibid., 80.

⁹⁵ Ibid., 138–142.

„Ontologinio nesaugumo“ priežastinis mechanizmas

Priežastinio mechanizmo empirinei analizei pasirenkamas 2020–2022 m. laikotarpis. Šio atvejo atskaitos taškas yra 2020 m., žymintis 2020-ųjų Seimo rinkimų kampanijos pradžią. Rinkimų kampanijos metu politinės partijos artikuliuojo užsienio politikos kryptis, kurių turėtų imtis Lietuva. Tiriamojo atvejo ribos baigiasi 2022 m. gruodį⁹⁶. Analizės duomenimis tampa pirminiai (4 pusiau struktūruoti interviu su sprendimų priėmėjais⁹⁷, politikų kalbos ir pasisakymai) ir antriniai (analitinės publikacijos, žiniasklaidos pranešimai) šaltiniai.

3.1. Nerimas dėl pokyčių išorės aplinkoje

2020 m. XVIII Vyriausybės pristatytuose dokumentuose, kuriuose nagrinėjami užsienio politikos klausimai, galima ir toliau išvelti norą išlaikyti su JAV susiformavusias „amerikiečių kaip Lietuvos gynėjų ir išklausytojų“ rutinas. Pavyzdžiui, 2020 m. gruodį Seimo priimtoje rezoliucijoje dėl užsienio ir Europos politikos ilgalaikių gairių bei

⁹⁶ Nors prasidėjus karui Ukrainoje Lietuvos viešojoje erdvėje dominavo Rusijos keliamos fizinio saugumo grėsmės, vertybinė užsienio politika vis tiek liko diskusijų objektas. Toks pasirinkimas atrodo tikslingas, nes nors svarbiausi Lietuvos vertybinės užsienio politikos sprendimai buvo atlikti 2021 m., diskusijos apie priimtų sprendimų pasekmes daugiau ar mažiau vyko net ir karo Ukrainoje kontekste.

⁹⁷ Tyrimo metu kalbėtasi su dviem parlamentarais, prisidėjusiais prie XVIII Vyriausybės užsienio politikos įgyvendinimo. Dar vienas kalbintas sprendimų priėmėjas dirbo Prezidentūroje su užsienio politikos klausimais, kitas turėjo aukštas pareigas Užsienio reikalų ministerijoje.

tęstinumo konstatuojama, kad „JAV yra nepakeičiama Lietuvos Respublikos sąjungininkė“⁹⁸. Analogiškas įsitikinimas po mėnesio atkurtas kitoje Seimo rezoliucijoje, kurioje nubrėžtos Lietuvos ir JAV strateginės partnerystės plėtojimo gairės. Priimtoje rezoliucijoje deklaruota, kad „JAV yra svarbiausia strateginė partnerė ir sąjungininkė užtikrinant Lietuvos ir kitų Baltijos valstybių saugumą, stabilumą ir gerovę“⁹⁹. Galiausiai Seime vyravusias proamerikietiškas nuotaikas gerai apibendrina Užsienio reikalų komiteto pirmininko Žygimanto Pavilionio žodžiai priimant rezoliuciją dėl strateginės partnerystės su JAV: „<...> Amerikos vaidmuo Baltijos regione, susiduriančiame su vis didėjančiomis grėsmėmis, yra kol kas niekaip nepamainomas. Tai yra esminis mūsų saugumo ir gynybos ramstis, be kurio mes negalėtume apsaugoti šiuo metu savo valstybės.“¹⁰⁰

Vis dėlto tame pačiame Seimo posėdyje sprendimų priėmėjų retorikoje buvo galima išvysti susirūpinimo ir neužtikrintumo požymių. Pavyzdžiui, liberalas Eugenijus Gentvilas mąstė, kad „pastaruosius keletą metų Jungtinės Valstijos sąmoningai kai kuriose sferose atsisako pasaulinės lyderystės“¹⁰¹. Nors parlamentaro pasisakymas išsakytas komentuojant JAV vienašališko veikimo tarptautinėse institucijose apraiškas, jau šiame komentare galima išvelgti politikos formuotojų mąstyme pasireiškiančias abejones dėl tolesnio JAV veikimo tarptautinėje arenoje. Didžiausiu neužtikrintumo šaltiniu galima įvardyti Vašingtone pasireiškiantį nenorą ir toliau besąlygiškai užtikrinti tarptautinės tvarkos išlaikymą. Iliustratyviu pavyzdžiu sprendimų priėmėjų mąstyme tampa skubotas Amerikos karių išvedimas

⁹⁸ Lietuvos Respublikos Seimas, *Rezoliucija „Dėl Lietuvos Respublikos užsienio ir Europos politikos ilgalaikių gairių bei tęstinumo“*, Vilnius, 2020, žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a609e6303b9311eb8c97e01ffe050e1c>

⁹⁹ Lietuvos Respublikos Seimas, *Rezoliucija dėl strateginės Lietuvos Respublikos ir Jungtinių Amerikos Valstijų partnerystės įtvirtinimo*, Vilnius, 2021, žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/22ed955150f411eba1f8b445a2cb2bc7>

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos Seimas, *Lietuvos Respublikos Seimo vakarinio posėdžio Nr. 24 stenograma*, Vilnius, 2021, žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/8758a3414ff11eba1f8b445a2cb2bc7>

¹⁰¹ Ibid.

iš Afganistano, iš anksto neinformavus partnerių Europoje. Kalbintas sprendimų priėmėjas nr. 3, paklaustas, ar iki karo Ukrainoje pradžios įžvelgė, kad mažėja JAV dėmesys Europos saugumo problemoms, atsakė: „<...> nesakyčiau, kad buvo jaučiamas mažėjantis dėmesys Europos saugumo problemoms. Daugiau nerimo signalų kėlė pats amerikiečių pasitraukimas iš Afganistano. <...> Skubotas JAV pasitraukimas iš Afganistano žymėjo, kad pasaulyje JAV rolė mažėja ir jos pačios nebenori daugiau būti „pasauliniu policininku“, kuris išlaiko visą tarptautinę tvarką.“¹⁰² Šiuo atveju remiamasi amerikiečių karių buvimu rytiniame NATO flange kaip faktu, įrodančiu, jog Europa vis dar aktuali Vašingtonui. Kartu iš atsakymo pasimato susirūpinimas, kad rutinos, pagal kurias JAV buvo visą Vakarų tarptautinę sistemą išlaikantis veikėjas, kinta – amerikiečiai vis labiau pradeda skaičiuoti savo turimus išteklius, o sąjungininkams praddami kelti vis didesni reikalavimai.

Panašias nuotaikas galima išvysti ir tuometinio užsienio reikalų viceministro Manto Adomėno retorikoje. 2022 m. sausį komentuodamas J. Bideno administracijos užsienio politiką ir situaciją tarptautinėje politikoje, viceministras tikino: „Pasitraukimą iš Afganistano ir norą sumažinti dėmesį Rusijai Rytų Europoje traktuočiau kaip norą turėti švarų darbatalį, ant kurio būtų galima spręsti didžiausią mūsų laikų tektoninį uždavinį.“¹⁰³ Viceministro įvardijamu „tektoniniu uždaviniu“ referuojama į ryškėjančią pasaulio politikos trajektoriją, kuria JAV juda link konkuravimo su Kinija, į antrą planą nustumdama Rusijos keliamus pavojus. Tai tarsi skatina Lietuvos užsienio politikos formuotojus suvokti, kad vis labiau pasimatančioje galingiausių pasaulio valstybių konkurencijoje Europa gali tapti antraeile veikėja. Kaip teigė sprendimų priėmėjas nr. 2, paklaustas apie JAV traukimąsi iš Europos: „Žiūrint ilgalaikėje perspektyvoje <...> dėl konfrontaci-

¹⁰² Interviu su sprendimų priėmėju nr. 3, Vilnius, 2023 m. balandžio 7 d.

¹⁰³ Deividas Jursevičius, „Adomėnas apie Trumpo administracijos palikimą Bidenui: globalus autoritetas ir minkštoji galia buvo iššvaistyta“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 5 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1582627/adomenas-apie-trumpo-administracijos-palikima-bidenui-globalus-autoritetas-ir-minkstoji-galia-buvo-issvaistyta>.

jos su Kinija, tai resursai bus permetami į Vakarų krantą, o ne Rytų. Tai dėmesys Kinijai bus vis didesnis.“¹⁰⁴ „Vakarų ir Rytų kranto“ analogiją reikėtų suvokti kaip amerikiečių dėmesio ir turimų pajėgumų permetimą iš rytinio NATO flango link kitapus Atlanto metamų iššūkių, kuriuos gali kelti Pekino veikimas. O to paties klausimo paklaustas sprendimų priėmėjas nr. 1 konstatuoja: „J. Bidenas jau instituciškai ėmėsi įforminti, kad JAV viena ar kita forma atsitraukinėja iš Europos, Vidurio Rytų ir pagrindinį akcentą deda Azijoje.“¹⁰⁵ Šiuose pasisakymuose galima įžvelgti savotišką nežinomybę dėl tarptautinio konteksto, kuriame yra Lietuva. Šį sprendimų priėmėjų mąstyme vyraujančią susirūpinimą gerai atspindi parlamentaras Matas Maldeikis, kuris nagrinėjamo laikotarpio ribose Seime pirmininkavo parlamentinių ryšių su Taivanu grupei. Pasak jo: „Pasaulis, kuris buvo sukurtas Jungtinių Valstijų po Antrojo pasaulinio karo, Bretton Woodso pasaulis, kuriame turime NATO, ES, kitas tarptautines organizacijas, šiltnamio sąlygas, kuriose gyvenome ir įsivaizdavome, kad tai natūralus pasaulis, eina prie pabaigos.“¹⁰⁶ Galima numanyti, kad veikiant šio kintančio pasaulio suvokimui, atsiranda poreikis dar kartą patvirtinti, kad save laikome gerais amerikiečių draugais.

Suvokimas, kad Lietuva yra naujoje tarptautinės politikos realybėje, atsispindi ir XVIII Vyriausybės priimtuose pagrindiniuose strateginiuose dokumentuose. Pavyzdžiui, Vyriausybės programoje teigiama, kad didėjantis Kinijos globalus vaidmuo, pasižymintis karinio ir politinio agresyvumo demonstravimu ir tuo, kad nuolat pažeidžiamos žmogaus teisės, kelia nuogąstavimų Lietuvos sprendimų priėmėjams. Taip netiesiogiai Kinijos vykdoma politika priešpriešinama Lietuvos vertybiniais įsipareigojimams, teigiant, kad laisvės, demokratijos, žmogaus teisių ir tarptautinės teisės principų išlikimas Vakarų pasaulio politikos centre yra svarbiausias XVIII Vyriausy-

¹⁰⁴ Interviu su sprendimų priėmėju nr. 2, Vilnius, 2023 m. balandžio 3 d.

¹⁰⁵ Interviu su sprendimų priėmėju nr. 1, Vilnius, 2023 m. kovo 30 d.

¹⁰⁶ Deividas Jursevičius, „Maldeikis: pasaulyje, kuriame taisyklės diktuotų Kinija, Lietuva kaip subjektas neišgyventų“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 5 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1588035/maldeikis-pasaulyje-kuriame-taisykles-diktuotu-kinija-lietuva-kaip-subjektas-neisgyventu>.

bės tikslas¹⁰⁷. Tarptautinės situacijos analizė išsamiau pateikiama 2021 m. gruodį Seimo valdančiosios daugumos patvirtintoje nacionalinio saugumo strategijoje, kurioje Kinija dedama į vieną lentyną su istoriniu Lietuvos „Kitu“ Rusija, deklaruojant, kad šios autoritarinės valstybės „kelia naujus iššūkius Vakarų demokratijoms, jų partneriams ir visai euroatlantinei bendruomenei“, o tai daro Lietuvos tarptautinę aplinką vis mažiau nuspėjamą¹⁰⁸. Iš esmės toks požiūris į Kiniją sutampa su Valstybės saugumo departamento 2020 m. grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimu, kuriame stiprėjanti Pekino įtakos plėtra pristatoma kaip veiksny, nulemsiantis pokyčius ES ir NATO šalyse bei kituose pasaulio regionuose¹⁰⁹. Tiesa, XVIII Vyriausybė Kinijai taip pat priskiria bręstančios totalitarinės valstybės charakteristikas. Tai byloja 2021 m. gegužę priimta Seimo rezoliucija, kurioje smerkiamas Kinijoje vykdomas uigūrų genocidas ir kiti sistemingi žmogaus teisių pažeidimai¹¹⁰.

Kaip galima matyti, suvokimą, jog Kinija turi pajėgumų ir noro formuoti pasaulio tvarką pagal savo viziją, papildo manymas, kad JAV dėmesys sukasi link Kinijos. Tai formuoja kritinę situaciją, atspindinčią XVIII Vyriausybės svarbiausių užsienio politikos formuotojų retorikoje. Iš vienos pusės, mažėjantis Vašingtono dėmesys Europai kelia tiesioginį nerimą dėl Lietuvos egzistencinės grėsmės Rusijos. Atsiranda neapibrėžtumas, ar amerikiečių orientavimasis link Kinijos ir vis labiau pasireiškiantis Vašingtono noras ribotai žvelgti į savo globalaus lyderio vaidmenį nepaskatins Kremliaus iniciaty-

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas Nr. XIV-72 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“*, Vilnius, 2020, žiūrėta 2023 m. gegužės 6 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos Seimas, *Nacionalinio saugumo strategija 2021 m.*

¹⁰⁹ Valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, „Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2020“, 66, žiūrėta 2023 m. gegužės 6 d., <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2020/02/2020-Gresmes-LT-.pdf>.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos Seimas, *Rezoliucija dėl masinių, sistemingų ir sunkių Kinijos vykdomų žmogaus teisių pažeidimų ir uigūrų genocido*, Vilnius, 2021, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bee00632ba1e11eb91e294a1358e77e9?jfwid=-15kurkbb1o>

voms Europoje. Iš kitos pusės, Kinijos veikimas tampa iššūkiu pačiai JAV išlaikomai liberaliai tarptautinei tvarkai. Kaip teigia Balduras Thorhallssonas ir Sverriras Steinssonas, mažosioms valstybėms būtina politinė užuovėja, nes jų egzistavimui reikia palankių normų sklaidos tarptautinėje sistemoje, kuri sumažintų galios asimetriją tarp mažų ir didelių valstybių ir leistų silpniausiems sistemos veikėjams efektyviau funkcionuoti¹¹¹.

Būtent šį saugumo jausmą suteikia liberali tarptautinė tvarka, kurios svarba Lietuvos užsienio politikos formuotojų mąstyme mato si ir atliktuose interviu. Pavyzdžiui, sprendimų priėmėjas nr. 4, paklaustas, kaip Lietuva turėtų prisidėti prie globalių taisyklių išlaikymo, konstatuoja: „<...> mes neturim pasirinkimo naujom taisyklėm, nes su visais globaliais veikėjais susitarti dėl ko nors geresnio tiesiog nepavyktų, o kaip tik tai būtų kažkas blogesnio. Nes, kaip galima matyti, tiek Rusija, tiek Kinija, kalbant apie suverenitetą ar taisykles, mąsto įtakos sferomis, kur mažytės kaimyninės valstybės turi tokią veikimo laisvę, kokią joms nori suteikti autoritarinės valstybės, tokios kaip Kinija ar Rusija. Tai manau, kad tokia tvarka nei mums priimtina, nei mes joje jausimės saugesni.“¹¹² O sprendimų priėmėjas nr. 1 reiškė susirūpinimą tarptautinėje plotmėje vykstančiais pokyčiais: „Pasaulis, link kurio mes artėjame, reiškia, kad jame būti subjektu laimėjimas. Būti objektu arba kažkieno dėlionės korta yra automatinis pralaimėjimas, nes taip žaidžiama žemesnėje lygoje.“¹¹³

Šiuo atveju galima įžvelgti aiškiai pasireiškiantį įsitikinimą, kad liberalioje tarptautinėje tvarkoje mažosioms valstybėms suteikiama pasirinkimo laisvė, leidžianti joms savarankiškai veikti. Kaip teigia M. Adomėnas: „Nes tik pasaulis, kuriame laikomasi tarptautinės teisės normų ir kuriame gali išlikti Taivanas, kur sutelkiamas demokratinės bendruomenės solidarumas jam ginti – tai yra pasaulis, kuriame

¹¹¹ Baldur Thorhallsson ir Sverrir Steinsson, „A Theory of Shelter“, in *Small States and Shelter Theory: Iceland's External Affairs*, sud. Baldur Thorhallsson (London and New York: Routledge, 2018), 44.

¹¹² Interviu su sprendimų priėmėju nr. 4, „MS Teams“, 2023 m. balandžio 7 d.

¹¹³ Interviu su sprendimų priėmėju nr. 1, Vilnius, 2023 m. kovo 30 d.

Lietuva gali tikėtis solidarumo nuo agresyvios ir vis agresyvesnės Rusijos siekių.¹¹⁴ Atitinkamai sprendimų priėmėjų pareiškimuose tarsi pripažįstama, kad Kinijos ardomoji veikla kelia grėsmę Vakarų veikimui. Tai mažina stabilumo pojūtį ir skatina ieškoti būdų, kurie leistų patvirtinti įprastines Lietuvos užsienio politikos praktikas – būti gerais amerikiečių draugais ir kartu su JAV prisidėti prie liberalios tarptautinės tvarkos stiprinimo, užtikrinant pačios Lietuvos saugumą nuo Rusijos agresijos.

Pirmąsias tokio pobūdžio nuotaikas galima įžvelgti prieš 2020 m. Seimo rinkimus parašytame M. Adomėno ir užsienio reikalų ministru tapusio Gabrieliaus Landsbergio straipsnyje. Šiame straipsnyje Kinija dėl Honkonge vykdomų žmogaus teisių pažeidimų vaizduojama kaip tarptautinės teisės laužytoja, o pasitelkiant lietuviškajam kontekstui jautrią Juodojo kaspino analogiją, formuojamas imperatyvas rinktis „teisingą“ istorijos kelią būnant išvien su demokratijomis¹¹⁵. Kitu atveju leidžiama suvokti, jog nuolaidžiavimas tokiems agresoriams kaip Kinija vestų prie pasaulio, kuriame vėl būtų dalinamasi „įtakos zonomis“. Tai mažajai valstybei, tokiai kaip Lietuva, reikštų išnykimą. Viena vertus, kaip taikliai pažymi Konstantinas Andrijauskas, tokius pareiškimus nesunkiai galima nurašyti kaip priešrinkimines taktikas, kuriomis bandoma telkti rinkėjus. Tačiau kartu galima atkreipti dėmesį, kad TS-LKD pergalė rinkimuose sudarė sąlygas šiems politikams interpretuoti jų siūlomą Vilniaus užsienio politikos kryptį Kinijos atžvilgiu kaip sulaukusią Lietuvos piliečių pritarimo¹¹⁶.

¹¹⁴ Benas Brunalas, „Adomėnas apie užsienio politikos posūkį: Kinija siekia sukurti alternatyvų vystymosi modelį“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1519839/adomenas-apie-uzsienio-politikos-posuki-kinija-siekia-sukurti-alternatyvu-vystymosi-modeli>.

¹¹⁵ Mantas Adomėnas ir Gabrielius Landsbergis, „Mantas Adomėnas, Gabrielius Landsbergis: Lietuvai ateina metas rinktis“, *15min*, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/mantas-adomenas-gabrielius-landsbergis-lietuvai-ateina-metas-rinktis-18-1326900>.

¹¹⁶ Konstantinas Andrijauskas, „The Sino-Lithuanian Crisis: Going beyond the Taiwanese Representative Office Issue“, *IFRI: Institut français des relations internationales* (2022): 5, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d., https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/andrijauskas_sino_lithuanian_crisis_2022.pdf.

Porinkiminė šio TS-LKD politikų pasaulio suvokimo tąsa ypač jaučiasi 2021 m. spalį M. Adomėnui komentuojant Lietuvos pradedtą Kinijos atžvilgiu vykdyti vertybinę užsienio politiką. Pasak jo, „Kinija bando pateikti alternatyvų pasaulio raidos modelį, kur įstatymo viršenybė, demokratija, žmogaus teisės nebūtų raidos rodikliai¹¹⁷“. Analogiškai 2022 m. rugsėjį užsienio reikalų ministras G. Landsbergis konstatuoja: „Pasaulio pasidalinimas į blokus – tarp laisvojo pasaulio ir autoritarinių valstybių ašies – tikrai aštrės. <...> Būdami laisvojo, demokratinio pasaulio atstovai, negalėsime likti nuošalyje.“¹¹⁸ Vėl pasimato poreikis Lietuvai rinktis, ar būti kartu su amerikiečiais, ar, nieko neveikiant, pasiduoti autokratinėms valstybėms, kuri ilgai nesėdės prie Lietuvos kaip valstybės išnykimo. Toks „juodomis ir baltomis“ kategorijomis apibrėžiamo pasaulio matymas atsikartoja atliktuose interviu. Pavyzdžiui, sprendimų priėmėjas nr. 2 teigia: „Šiam pasaulyje nėra tarp ko rinktis – yra demokratijos ir yra autokratijos. Jeigu nedengi savęs iš vidaus ir iš išorės demokratijomis, tavo globa ilgai neišsilaikys autokratijos, o tai reiškia nepriklausomybės praradimą Lietuvai.“¹¹⁹ Savo ruožtu sprendimų priėmėjas nr. 1, artikuliuodamas savo poziciją, remiasi istorinėmis analogijomis: „Demokratinis pasaulis leidžia mums gyvuoti. Autokratiname pasaulyje vidutinės galios, kaip mes, pradingsta ir dingsta iš pasaulio žemėlapių – tai istorijos raida.“¹²⁰ Šie pareiškimai leidžia suvokti, kad sprendimų priėmėjų mąstyme kova tarp demokratijų ir autokratijų yra suvokiama lyg savotiška XXI a. užsienio politikos konstanta, reikalaujanti Vilnių pasirinkti.

Kartu šiame suvokime galima įžvelgti nežinomybės dėl išorės aplinkos, kurioje yra Lietuva, apraiškų. Kaip teigia Guangyi Panas ir Alexanderis Korolevas, veikiant pasaulio politikoje, valstybėms rei-

¹¹⁷ Brunalas, *Adomėnas apie užsienio politikos posūkį*.

¹¹⁸ Gabrielius Landsbergis, „Gabrielius Landsbergis. Geopolitinė ateitis ir Lietuvos užsienio politika“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pozicija/679/1773153/gabrielius-landsbergis-geopolitine-ateitis-ir-lietuvas-uzsienio-politika>.

¹¹⁹ Interviu su sprendimų priėmėju nr. 2.

¹²⁰ Interviu su sprendimų priėmėju nr. 1.

kia stabilaus tapatybinio savęs suvokimo ir jį patvirtinančios stabilios išorės aplinkos, nes šių dviejų veiksmų sąveikoje atsiranda aiškūs lūkesčiai. Priešingu atveju, pasireiškiant nesuderinamumui, valstybėms kyla sunkumų vykdyti stabilią politiką ir pradedama ieškoti būdų, kurie leistų atkurti anksčiau turėtą balansą¹²¹. Galima matyti, kad toks bandymas „atkurti anksčiau turėtą balansą“ jaučiamas sprendimų priėmėjų pasisakymuose. Viena vertus, priimant „demokratijos prieš autokratijos“ pasaulėžiūrą, suvokiama, kad amerikiečiai nebėra pasaulio galiūnai, kuriais buvo Šaltojo karo pradžioje. Taip tarsi atsiranda poreikis būti greta savo geriausių draugų, kai Vašingtono dėmesys krypsta nuo Europos link Kinijos. Kita vertus, mąstymas demokratijų ir autokratijų kovos kategorijomis leidžia pamatyti, kad Pekino ardomoji veikla liberalios tarptautinės tvarkos atžvilgiu kelia tiesioginę grėsmę tiems patiems Vakarams, į kuriuos taip norėta grįžti Lietuvai atkūrus nepriklausomybę. Tai sukuria kontekstą, XVIII Vyriausybės sprendimų priėmėjų mąstyme prilygstantį kritinei situacijai, reikalaujančiai ieškoti būdų, kurie leistų atkurti anksčiau turėtą stabilumą garantavusias rutinas. Apie šio kritinio momento vyravimą galima spręsti ir iš nuolat užsienio politikos formuotojų retorikoje atsikartojančių istorinių analogijų, referuojančių į trauminę Lietuvos kaip mažosios valstybės praeitį, lyg skatinančių XXI a. istoriniame momente atsidurti „teisingos“ istorijos pusėje.

3.2. Ieškoma naujų sričių

Nerimo dėl kintančios tarptautinės realybės veikiami, XVIII Vyriausybės užsienio politikos formuotojai pradeda keisti įprastinę Vilniaus užsienio politikos kryptį – reformuluoja Lietuvos strateginius prioritetus. Pavyzdžiui, 2021 m. nacionalinio saugumo ataskaitoje kaip dvišalio ir daugiašalio bendradarbiavimo plėtojimo kryptis pirmą kartą

¹²¹ Guangyi Pan ir Alexander Korolev, „The Struggle for Certainty: Ontological Security, the Rise of Nationalism, and Australia-China Tensions after COVID-19“, *Journal of Chinese Political Science* 26, nr. 1 (2021): 117, <https://doi.org/10.1007/s11366-020-09710-7>.

įvardijamas Indijos ir Ramiojo vandenynų regionas. Šio regiono atžvilgiu deklaruojamas poreikis stiprinti ryšius su demokratinėmis ir atviromis bendradarbiavimui regiono valstybėmis¹²². Palyginimui – ankstesnėse nacionalinio saugumo strategijose Pietryčių Azijai nebuvo teikiama dėmesio, o kaip Lietuvos interesų sritys buvo apibrėžiama euroatlantinė erdvė ir jos plėtra į Rytus. Paklaustas apie Lietuvos orientacijos pokyčius, sprendimų priėmėjas nr. 2 esamą situaciją apibūdino taip: „JAV politika keisis, todėl atitinkamai turi keistis ir mūsų JAV pritraukimo būdai regione, kas bus susiję ir su mūsų aktyviu dalyvavimu *Indo-Pacific* regione. <...> Tai reiškia, kad turime būti pakankamai kūrybingi ir inovatyvūs, kad išlaikytume JAV savo regione.“¹²³

Minėto sprendimų priėmėjo logikoje pasireiškia manymas, kad išlaikyti amerikiečius Lietuvai tradiciškai svarbioje Rytų Europoje galima tik būnant aktyviais tarptautinės politikos formuotojais, peržengiančiais Vilniui įprastas ribas. Apie naujų veikimo būdų paiešką dar plačiau kalba sprendimų priėmėjas nr. 1 – sumini priežastis, kodėl buvo nuspręsta Vilniaus užsienio politikos švytuoklę pasukti Pietryčių Azijos kryptimi. Jo teigimu: „<...> mums reikia padaryti, kad JAV pilietis Kanzase arba Kentukyje sakytų: „Taip, mums reikia remti Lietuvą, jeigu ją užpuola.“ Taip mes turėsime didžiausią saugumą.“¹²⁴ Iš šio pareiškimo galima suvokti, kad esamos priemonės, tai yra kad amerikiečiai ir toliau vaidintų jiems įprastą „Lietuvos suvereniteto gynėjų“ vaidmenį, yra nepakankamos. Panašią nuotaiką atkartoja ir europarlamentaras A. Kubilius. Pasak jo, „vienas didžiausių strateginių Lietuvos užsienio politinių uždavinių yra išlaikyti JAV geopolitinį buvimą Europos žemyne“¹²⁵. A. Kubilius tarsi pripažįsta, kad tarptautinis kontekstas, kuriame yra Lietuva, tapo nebepalankus pagrindinio Vilniaus užsienio politikos tikslo įgyvendinimui – kuo labiau apsisaugoti nuo pagrindinės egzis-

¹²² Lietuvos Respublikos Seimas, *Nacionalinio saugumo strategija 2021 m.*

¹²³ Interviu su sprendimų priėmėju nr. 2.

¹²⁴ Interviu su sprendimų priėmėju nr. 1.

¹²⁵ Benas Brunalas, „Kubilius kritiką užsienio politikai vadina mėgėjiška: įsivaizduokime, kad demokratijos siena eina 400 km nuo Maskvos“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1556943/kubilius-kritika-uzsienio-politikai-vadina-megejiska-isivaizduokime-kad-demokratijos-siena-eina-400-km-nuo-maskvos>.

tencinės grėsmės Rusijos. Dėl to galima suprasti, kad atsiranda poreikis būti kūrybiškiems, bandant pritraukti amerikiečių dėmesį.

Kitaip tariant, pripažįstama, kad socialinio mobilumo statuso siekimo strategija, kuri leido Lietuvai pasiekti norimą statusą ir „grįžti į Vakarus“, yra neveiksni. Buvimas NATO ir ES nare Lietuvai automatiškai negarantuoja kitos norimos statuso kategorijos – Vašingtono Lietuvai skiriamo dėmesio. Suvokiama, kad norint būti matomais ir gerais amerikiečių draugais, nebeužtenka uoliai remti Rytų kaimynystės šalių euroatlantines ambicijas ar tiesiog palaikyti amerikiečių tarptautines iniciatyvas. Tokiame kontekste atsiranda poreikis pasiūlyti naują socialinio kūrybiškumo statuso siekimo strategiją. Todėl XVIII Vyriausybės sprendimų priėmėjai ima bandyti kitu kampu pristatyti neigiamas Lietuvos charakteristikas. Nenuostabu, kad amerikiečiams orientuojantis link konkurencijos su Kinija, pagrindine neigiama charakteristika tapo šalies buvimas Europos žemyne.

Vis dėlto XVIII Vyriausybė šį neigiamą Lietuvos bruožą bandė iš naujo įkontekstinti vertybinės užsienio politikos fone, remdamasi parama pasaulio demokratijoms. Žinoma, negalima pamiršti, kad Lietuvos veikimas Rytų kaimynystėje taip pat apibrėžiamas per paramą demokratijai. Tačiau XVIII Vyriausybė savo paramos demokratijai vizijoje peržengia Lietuvos kaimynystės ribas ir iš esmės pradeda kalbėti apie paramą liberaliai tarptautinei tvarkai. Pavyzdžiui, referuodamas į poreikį pritraukti Lietuvos egzistavimui reikšmingą JAV dėmesį, M. Adomėnas tikino: „Tik tapdami svarbūs dialoge dėl globalios demokratijos ateities, dėl demokratijų apsaugos kitoje pasaulio pusėje – Ramiojo vandenyno regione – mes galime laimėti strateginį dėmesį, kurio reikia mūsų saugumui užtikrinti.“¹²⁶ Analogiškai paramą demokratijai kaip amerikiečių dėmesį pritraukiantį veiksnių suprantą ir sprendimų priėmėjas nr. 2, kuris teigė: „<...> tai yra vienas iš pagrindinių raktų į Amerikos rinkėjus, į jų Kongresą, nes ta demokratija paprastai yra ginama tiek kairės, tiek dešinės. Tai yra seniausia ir galingiausia demokratinė valstybė. Todėl jeigu tu nori apeliuoti į amerikiečius ne tik per jų interesus, bet ir per vertybių prizmę, tai yra

¹²⁶ Brunalas, *Adomėnas apie užsienio politikos posūkį*.

vienas iš geriausių kelių.¹²⁷ Įvertinus užsienio politikos formuotojų pareiškimus, galima matyti, kad veikimas, kuriuo siekiama pritraukti amerikiečių dėmesį, suvokiamas lyg būtinybė norint apsisaugoti pavojingoje Lietuvos kaimynystėje. Apie tai byloja tiek žodžių junginio „strateginis dėmesys“ vartojimas, tiek siūlymas ieškoti būdų, kuriais būtų galima paveikti rinkėjus Amerikoje.

Akcentuodami paramą pasaulio demokratijoms, XVIII Vyriausybės sprendimų priėmėjai iš esmės daro tai, ką Williamas Wohlforthas ir kt. apibūdina kaip mažosios valstybės bandymą siekti didžiosios galios pripažinimo, save pozicionuojant prie sistemos išlaikymo prisidedančia veikėja. Kaip pažymi šie autoriai, prisiimdamos atsakomybę už tarptautinės tvarkos stiprinimą mažosios valstybės gali gauti pripažinimą ir statusą¹²⁸. Sprendžiant iš Lietuvos užsienio politikos formuotojų pasisakymų apie stiprėjančią konkurenciją tarp JAV ir Kinijos, panašu, kad būtent amerikiečių dėmesys tampa trokštamu objektu, dėl kurio tarptautinėje politikoje vis ryškiau reikia konkuruoti mažosioms valstybėms, norint užsitikrinti Vašingtono teikiamą užuovėją.

Tokiame kontekste vertybinis veikimas tampa būtinybe siekiant matomumo ir girdimumo. Šio suvokimo vedami XVIII Vyriausybės sprendimų priėmėjai, galima manyti, vykdo vertybinę Lietuvos užsienio politiką Kinijos atžvilgiu. O džiaugsmas dėl stiprėjančio statuso atsispindi ir užsienio politikos formuotojų pasisakymuose. M. Adomėnas straipsnyje, kuriame bando sudėlioti pagrindines Vyriausybės užsienio politikos prielaidas ir principus, rašo: „Būtent čia strateginio sąjungininkų intereso suvokimas ir Lietuvos politikos fokusavimas į Rytų Aziją, konkrečiai į Taivano sąsiaurį, įgalino Lietuvai tapti relevantiškai JAV užsienio politikoje tokiu mastu, kokio anksčiau jokia proga, netgi stojimo į NATO metu, Lietuva nebuvo pasiekusi.“¹²⁹

¹²⁷ Interviu su sprendimų priėmėju nr. 2.

¹²⁸ William C. Wohlforth et al., 534.

¹²⁹ Mantas Adomėnas, „Mantas Adomėnas. Apie silpnųjų stiprybę. Trylika tezių apie naujosios Lietuvos užsienio politikos prielaidas ir principus“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 8 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/1837798/mantas-adomenas-apie-silpnuju-stiprybe-trylika-teziu-apie-naujosios-lietuvos-uzsienio-politikos-prielaidas-ir-principus>.

Šias Užsienio reikalų ministerijoje vyraujančias nuotakas taip pat gerai apibendrina buvęs diplomatas Albinas Januška, kurio teigimu: „Esame Amerikos dėmesio centre, ir tai yra ypač svarbu.“¹³⁰

Bandymas socialinį kūrybiškumą pasiekti prisidedant prie liberalios tarptautinės tvarkos išlaikymo matosi Lietuvos vykdytuose Kinijos atžvilgiu vertybinės užsienio politikos sprendimuose. Išstojus iš 17+1 formato, užsienio reikalų ministras G. Landsbergis pagrindinė to priežastimi įvardijo šio formato sukuriamą neigiamą efektą Europos vienybei. Pasak jo, „tai skaldantis formatas, todėl visas Bendrijos nares raginčiau siekti kur kas efektyvesnio 27+1 požiūrio ir bendradarbiavimo su Kinija“¹³¹. Taip tarsi siekiama telkti Vakarų tinkamai reaguoti į Kinijos tikslingai vykdomą ardomąją veiklą, kuria bandoma kurti skirtis tarp sąjungininkų. Panašią nuotaką perteikia ir sprendimų priėmėjas nr. 2, kuris komentuodamas Vilniaus veiksmus teigia: „Mes buvome farvateris šito proceso neleidžiant Kinijai mūsų skaldyti ir valdyti.“¹³² Taip galima suvokti, kad Lietuvos sprendimų priėmėjai nori telkti Vakarų bendruomenę reaguoti į liberaliai tarptautinei taikai grėsmę keliančius Kinijos veiksmus, o „farvaterio“ analogija tarsi suponuoja didžiavimąsi šiuo klausimu pirmaujant ES.

Analogišką poreikį Vakarams būti susitelkusiems reaguojant į Kiniją pateikia ir G. Landsbergis, dar kartą teigdamas, kad Kinija kartu su Rusija drumsčia globaliomis taisyklėmis paremtą tvarką. Pasak jo: „Tai nėra regioniniai klausimai, tai ne tik Indijos–Ramiojo vandenyno regiono ar Europos regioniniai klausimai, nes tai yra globalūs žaidėjai, užsiimančys trikdymu, ir mes turime veikti prieš šį trikdymą.“¹³³ Lygia greta buvimas prie tarptautinės tvarkos išlaiky-

¹³⁰ Brunalas, *Kubilius kritiką užsienio politikai vadina mėgėjiška*.

¹³¹ Delfi, „Lietuva traukiasi iš „skaldančio“ bendradarbiavimo su Kinija formato 17+1“, Žiūrėta 2023 m. gegužės 8 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuva-traukiasi-is-skaldancio-bendradarbiavimo-su-kinija-formato-171.d?id=87264321>.

¹³² Interviu su sprendimų priėmėju nr. 2.

¹³³ LRT, „Landsbergis: nesustabdžius Kinijos, Lietuva ir Australija nebus vienintelės jos aukos“, Žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1611110/landsbergis-nesustabdzius-kinijos-lietuva-ir-australija-nebus-vienintelles-jos-aukos>.

mo prisidedančiu veikėju pasimato ir Seime priimant rezoliuciją dėl uigūrų genocido. Racionalizuodama Seimo sprendimą, susilaukusį neigiamos Pekino reakcijos, Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto narė Dovilė Šakalienė aiškino: „<...> matant tarptautinės bendruomenės žingsnius, pavyzdžiui, mūsų strateginių partnerių Jungtinių Amerikos Valstijų buvusio valstybės sekretoriaus M. Pompeo ir dabartinio A. Blinkeno griežtus pareiškimus dėl uigūrų genocido, negalime vykdyti „*business as usual*“, privalome reaguoti.“¹³⁴

Panašu, kad Vilniaus sprendimų priėmėjai, sekdami paskui amerikiečius, bandė įveikti savo mąstyme atsiradusį neužtikrintumą dėl valstybės ateities. Iš vienos pusės, vykdamt vertybinę politiką kartu su amerikiečiais veikiama išvien, patvirtinant buvimą geraiis amerikiečių draugais. Tai rodo referavimas į Amerikoje išryškėjančias tendencijas. Iš kitos pusės, suvokimas, kad Kinija vykdo Vakarus silpninančias iniciatyvas, skatina sprendimų priėmėjus imtis veiksmų, kurie telktų pačią Vakarų bendruomenę. Tokio pobūdžio apraiškos ypač sklinda iš M. Maldeikio, kuris Vokietijos priklausomybę nuo Kinijos rinkos įvardija instrumentu, leidžiančiu Pekinui skaldyti Vakarus, pasisakymo. Tam pasitelkiamas vaizdingas palyginimas: „Prieš 20 metų Henry Kissenger klausė savo įžymiosios frazės: „Aš nežinau, kam galima skambinti Europos Sąjungoje.“ Panašu, kad Kinija šią mįslę išsprendė – jie žino, kad skambinant į ES, reikia kalbėtis su vokišku verslu.“¹³⁵ Tokiame kontekste Lietuva tarsi tampa jėga, bandančia keisti Europoje vyraujančią požiūrį į Kiniją. Šiuo atveju iliustratyvus užsienio reikalų viceministro Jono Survilos pasisakymas, kuriame Vilniaus vykdoma vertybinė užsienio politika prilyginama normų vadybai: „Tai valstybės, kurios, būdamos santykinai nedidelės, savo

¹³⁴ Alfa, „Gresia dar vienas diplomatinis konfliktas su Kinija: Seime ruošiamą rezoliuciją dėl uigūrų“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.alfa.lt/aktualijos/lietuva/gresia-dar-vienas-diplomatinis-konfliktas-su-kinija-seime-ruosiama-rezoliucija-del-uiguru/-50438529/>.

¹³⁵ Breitbart, „Exclusive: Lithuania Will Stand With Taiwan, Won't Let China Decide Fate Like 'Stalin or Hitler', Says MP“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.breitbart.com/europe/2022/01/08/exclusive-lithuania-wont-let-china-decide-our-fate-like-stalin/>.

laikysena bei vykdoma užsienio politika kaunasi už tai, kad pasaulyje dominuotų ne jėga arba grubi galia, bet būtent normos, tarptautinės institucijos, teisės viršenybės principai.¹³⁶ Taip dar kartą parodomas Lietuvos įsipareigojimas apsaugoti savo politinę užuovėją, o parama tarptautiniams principams pristatoma kaip priemonė, leidžianti mažosioms valstybėms kūrybiškai kilti tarptautinėje hierarchijoje.

Tačiau iš sprendimų priėmėjų pareiškimų susidaro įspūdis, kad kaip geriausiai liberalią tarptautinę tvarką ginančios veikėjos suvokiamos būtent JAV. Kitos Europos šalys matomos kaip turinčios ryškių pažeidžiamumų. Todėl siekiant stiprinti savo politinę užuovėją, atsiranda poreikis būti kartu su amerikiečiais. Taip vertybinis veikimas Kinijos atžvilgiu tampa tapatus liberaliai tarptautinei tvarkai būdingų principų užtikrinimui. Dėl šios dinamikos Lietuvos sprendimų priėmėjai kaktomuša susiduria su Kinija, kuri Vilniuje suvokiama kaip Lietuvos išorės aplinkai grėsmę kelianti veikėja. O bene didžiausią konfrontaciją su Kinija Lietuvos vertybinėje užsienio politikoje buvo galima išvysti Taivano klausimu, kai 2021 m. lapkritį Lietuva leido Taivanui atidaryti savo atstovybę Vilniuje. Tokiu veiksmu buvo kuriamas precedentas Vakaruose. Iki tol daugelis šalių, užmegzdamos ryšius su Taivanu, savo atstovybes paprastai pavadindavo „Taipėjaus atstovybe“, tačiau Lietuvos buvo oficialiai nuspręsta vartoti pavadinimą „Taivaniečių atstovybė Vilniuje“. Kartu tai buvo pirmas naujos Taivano atstovybės atidarymas Europoje per 18 metų. Be to, ji tapo antrąja Taivano atstovybe pasaulyje, pavadinime turinčia žodį „taivaniečių“¹³⁷. Natūraliai reaguodamas į Vakaruose Lietuvos kuriamus precedentes, Pekinas paskelbė plataus masto ekonomines sankcijas ir pradėjo vykdyti politinį spaudimą, lydimą dezinformacijos kampanijų.

¹³⁶ Benas Brunalas, „Viceministras Survila: Landsbergio lyderystė pastaraisiais metais yra tam tikras „trend setter’is“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1816470/viceministras-survila-landsbergio-lyderyste-pastaraisiais-metais-yra-tam-tikras-trend-setter-is>.

¹³⁷ Tomas Janeliūnas ir Raigirdas Boruta, „JAV, Taivano ir Lietuvos trikampis: trys partnerės, vienijamos bendros saugumo vizijos“, *Rytų Europos studijų centras* (2022): 7, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., https://www.eesc.lt/wp-content/uploads/2022/11/RESC.-JAV-Taivano-Lietuvos-Trikampis_LT.pdf.

Iš Lietuvos sprendimų priėmėjų pasisakymų galima matyti, kad Pekino grasinimai antrinėmis sankcijomis, t. y. eksporto blokavimas iš kitų ES šalių, kurių eksportuojamose prekėse yra lietuviškų komponentų, nebuvo laukti. Pasak M. Adomėno, „nebuvo numatyta kad Pekinas ne tik blokuos mūsų eksportą, trukdys išvežti prekes iš Kinijos, bet ir neoficialiai spaus savo partnerius Vakaruose nutraukti verslo ryšius su Lietuva“¹³⁸. Analogišką nuotaiką perteikia ir užsienio reikalų ministras G. Landsbergis, jis Kinijos veiksmus vaizdingai prilygina „ispanų inkvizicijai, kurios niekas nesitikėjo“. Taip tikinama, kad Pekino pasirinktas eskalacijos lygis beprecedentis, nematytas prieš jokią kitą pasaulio šalį¹³⁹. Kita vertus, Tomas Janeliūnas ir Raigirdas Boruta atkreipia dėmesį, kad Taivano klausimas natūraliai patenka į Kinijos interesų sritį¹⁴⁰. Todėl buvo galima nuspėti, kad peržengus Kinijos raudonąsias linijas ir keičiant Vakaruose nusistovėjusį požiūrį, Kinija reaguos griežtai. Dėl šios priežasties galima teigti, kad sprendimų priėmėjų kainos ir naudos skaičiavimuose pirmenybė buvo teikiama kitiems kintamiesiems, iš kurių, panašu, vienas svarbiausių buvo noras būti matomiems ir girdimiems Vašingtone.

Sprendimų priėmėjų mąstyme pagrindiniu vertybinės užsienio politikos sėkmės vertinimo kriterijumi įvardijamas Amerikoje gaunamas dėmesys, patvirtinantis Lietuvos buvimą gera amerikiečių partnere. Šis požiūris ryškiai atsispindi sprendimų priėmėjo nr. 1 atsakyme. Šis sprendimų priėmėjas reflektavo po prasidėjusių nesutarimų su Kinija padažnėjusius XVIII Vyriausybės atstovų vizitus į JAV: „Vašingtone mes esame girdimi kaip niekada iki šiol. Kitu atveju to nebūtų – būtume viena iš trijų Baltijos šalių, kuri kažkur ten. Dabar

¹³⁸ Sofija Lapėnaitė, „URM viceministras pripažįsta – viena Kinijos atsako galimybė nebuvo numatyta“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1584228/urm-viceministras-pripazista-viena-kinijos-atsako-galimybė-nebuvo-numatyta>.

¹³⁹ LRT, „Landsbergio interviu „Washington Post“: Pekino veiksmai primena ispanų inkviziciją“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1588562/landsbergio-interviu-washington-post-pekino-veiksmai-primena-ispānu-inkvizicija>.

¹⁴⁰ Janeliūnas ir Boruta, *JAV, Taivano ir Lietuvos trikampis*, 7.

dėl mūsų veiksmų, dėl Taivano ir kitų dalykų turime tiesioginį ryšį su Vašingtono elitu.“¹⁴¹ Šį atsakymą galima papildyti konservatoriaus E. Zingerio komentaru, kuriame teigiama: „Mes staiga Vakaruose įgavome mažo-didelio kovotojo, pasaulinio lygio kovotojo už demokratiją įvaizdį. Patikėkite, tai savaime neateina.“¹⁴²

Tiek Taivano klausimo akcentavime, tiek „kovos už demokrati-ją“ momente galima įžvelgti XVIII Vyriausybės užsienio politikos formuotojų pasisakymuose atsikartojantį suvokimą, kad šiomis ini-ciatyvomis iš naujo pritraukiamas amerikiečių dėmesys Lietuvai. Amerikiečių dėmesio reikia, nes užsienio politikos formuotojų su-vokime egzistuoja įsitikinimas, kad buvimas naudingais amerikiečių partneriais reikš, jog JAV bus pasiruošusios apsaugoti Vilnių nuo pa-grindinių saugumo grėsmių, jam kylančių iš Rytų kaimynstės. Toks suvokimas yra gerai reprezentuojamas liberalo Raimundo Lopatos pasisakyme: „Regis, puikiai suvokėme, kad Taivano klausimas per mūsų strateginę partnerystę su JAV padėtų spręsti mūsų nacionalinio saugumo problemas.“¹⁴³ Tačiau norint tai pasiekti, Vilniui reikia pa-tvirtinti savo gerų amerikiečių draugų statusą – atrasti naujų sričių, kuriose Lietuva galėtų parodyti savo naudingumą amerikiečiams.

Tokia sritimi tapo demokratinių idealų kėlimas, iš esmės virstan-tis įsipareigojimu ginti liberalią tarptautinę tvarką vykdant vertybi-nę užsienio politiką. Kaip rodo padažnėję Lietuvos politikų vizitai į JAV¹⁴⁴, Valstybės departamento atstovų išreiškiama parama Lie-

¹⁴¹ Interviu su sprendimų priėmėju nr. 1.

¹⁴² Dainora Pankūnė, „Kinija baiminasi, kad Lietuva ras pasekėjų: gali panaudoti visą savo galią surengti tikrą šou“, *Delfi*, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kinija-baiminasi-kad-lietuva-ras-pasekeju-gali-panaudoti-visa-savo-galia-surengti-tikra-sou.d?id=88526057>.

¹⁴³ Raimundas Lopata, „Raimundas Lopata. Opozicija negali nepalaikyti Kinijos. Kodėl?“, *Delfi*, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/raimundas-lopata-opozicija-negali-nepalaikyti-kinijos-kodel.d?id=90408141>.

¹⁴⁴ Saulius Jakučionis, „Su Šimonyte susitikusi JAV viceprezidentė: Lietuva yra drąsos ir atsparumo pavyzdys“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1839558/su-simonyte-susitikusi-jav-viceprezidente-lietuva-yra-drasos-ir-atsparumo-pavyzdys>.

tuvai¹⁴⁵ bei Vašingtono kvietimas Vilniaus politikos formuotojams dalyvauti Indijos ir Ramiojo vandenyno klausimus nagrinėjančiuose forumuose¹⁴⁶, JAV pripažino Lietuvos statuso siekimo praktikas, kuriomis XVIII Vyriausybės sprendimų priėmėjams pavyko pozicinuoti Lietuvą kaip naudos amerikiečiams už Europos ribų teikiančią veikėją. Geriausiu kilimo socialinėje valstybių hierarchijoje pavyzdžiu galima nurodyti faktą, kad Lietuva pradėjo išsiskirti iš kitų Baltijos valstybių. Lietuvos atstovai pradėti kviešti individualiems vizitams Vašingtono politikos formuotojų¹⁴⁷, o tas pat nedaroma su kitų Baltijos šalių atstovais. Greta to JAV valstybės sekretorius vizito į Lietuvą metu reiškė paramą politiniam kursui, kurio laikosi Vilnius, teigdamas, kad Amerika gerbia ir palaiko Lietuvos sprendimą stiprinti ryšius su Taivanu¹⁴⁸. Palaikymo sentimentus, sklindančius iš Vašingtono dėl Vilniaus vertybinės pozicijos, taip pat reiškė įtakingas Respublikonų partijos senatorius Tedas Cruzas, sveikinęs Lietuvą dėl jos teikiamos paramos Taivanui ir nebijojimo stoti į konfrontaciją su Kinija¹⁴⁹. Visa tai leidžia teigti, kad stiprėjantis JAV dėmesys ir su tuo ateinantis aukštesnis Lietuvos statusas tarptautinėje politikoje padidino sprendimų priėmėjų pozityvią saviidentifikaciją, patvirtindamas, kad Lietuva yra naudinga ir gera JAV partnerė.

¹⁴⁵ 15min, „Užsienio reikalų ministras su darbo vizitu lankysis JAV“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/uzsienio-reikalu-ministras-su-darbo-vizitu-lankysis-jav-55-1676724>.

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, „Ministras G. Landsbergis su vizitu lankysis JAV“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://kz.mfa.lt/default/lt/naujienos/ministras-g-landsbergis-su-vizitu-lankysis-jav>.

¹⁴⁷ Delfi, „Ministras Landsbergis Vašingtone susitiks su JAV valstybės sekretorium Blinkenu“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ministras-landsbergis-vasingtone-susitiks-su-jav-valstybes-sekretorium-blinkenu.d?id=88179493>.

¹⁴⁸ Delfi, „Vilniuje viešintis Blinkenas išreiškė paramą Lietuvai dėl Taivano“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vilniuje-viesintis-blinkenas-isreiske-parama-lietuvai-del-taivano.d?id=89637889>.

¹⁴⁹ Ted Cruz, „Sen. Cruz Applauds Lithuania's Diplomatic Support of Taiwan Despite Risk of Communist China Retaliation“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.cruz.senate.gov/newsroom/press-releases/sen-cruz-applauds-lithuania-and-146s-diplomatic-support-of-taiwan-despite-risk-of-communist-china-retaliation>.

Išvados

Straipsnyje siekta išnagrinėti, kodėl Lietuva, būdama mažoji valstybė, vykdo prieš Kiniją nukreiptą vertybinę užsienio politiką, kurią sunkiai prognozuoja literatūroje dominuojantys aiškinimai. Ieškant atsakymo į rūpimą klausimą, pasitelkta ontologinio saugumo prieiga, kuri papildyta socialinės tapatybės teorijos įžvalgomis. Toks sprendimas leido įsigilinti į sąveiką tarp Lietuvos biografiniame naratyve įtvirtintos „buvimo gerais amerikiečių draugais“ statuso reikšmės ir sprendimų priėmėjų poreikio reprodukuoti šią reikšmę Lietuvos išorės aplinkoje su „svarbiu Kitu“ JAV turimose rutinose.

Taikant diskurso analizės metodą, atlikta Lietuvos biografinio naratyvo analizė. Analizė parodė, kad nuo nepriklausomybės pradžios tarp JAV ir Lietuvos susiformavo rutinos, kuriomis buvo patvirtintas Lietuvos sprendimų priėmėjų tapatybinis suvokimas apie save – noras tapti integralia Vakarų bendruomenės dalimi. Siekiant šio statuso, buvo vykdoma socialinio mobilumo strategija – perimamos Vakarų vertybės ir bandoma įgyvendinti reikiamas reformas įstojimui į NATO ir ES. Tačiau pažymėtina, kad „grįžimą į Vakarus“ daugiausia įgalino būtent amerikiečiai, permąstydami NATO koncepciją pasibaigus Šaltajam karui ir įsiklausydami į Lietuvos nuogastavimus dėl Rusijos veikimo. Taip Lietuvos užsienio politikos diskurse amerikiečiai pradėti vaizduoti šalies saugumo teikėjais ir didžiausiais jos suvereniteto gynėjais. Toks amerikiečių vaizdavimas sukuria poreikį sprendimų priėmėjams pozicionuoti Lietuvą „gera amerikiečių drauge“, šią tapatybinę reikšmę Lietuvos biografiniame naratyve įtvirtinant kaip statuso siekimo kategoriją. Tokiame kontekste matomumas ir girdimumas Amerikoje sprendimų priėmėjams suteikia pozityvią saviidentifikaciją, nes gavus pripažinimą šiam statuso poreikiui, kartu atsiranda ontologinis saugumas, kylantis iš žinojimo, kad Lietuva turi savo sergėtoją, prireikus pasiruošusį ją apginti.

Įvertinus Lietuvos ontologinio saugumo metmenis, ištestuotas priežastinis mechanizmas, kuriuo buvo tikrinama, ar JAV mažėjančiam Europai skiriamas dėmesys davė pradžią ontologinio nesaugumo

priežastiniam mechanizmui, kuris įgalino Lietuvos sprendimų priėmėjus Kinijos atžvilgiu vykdyti vertybinę užsienio politiką. Kaip parodė analizė, Lietuvos sprendimų priėmėjai jautė nerimą dėl mažėjančios JAV globalios lyderystės, Vašingtonui nebenorint būti „pasaulio policininku“ ir vis labiau telkiant turimus išteklius link Kinijos. Todėl sprendimų priėmėjai baiminosi neapibrėžtumo, kylančio iš nežinomybės, ar mažėjantis JAV dėmesys Rytų Europai ir Rusijai nepaskatins Kremliaus agresijos. Nežinomybę taip pat kėlė Kinijos bandymai skaldyti Vakarų vienybę, griauinant liberalios tarptautinės tvarkos principus. Šių veiksmų sąveika sprendimų priėmėjų mąstyme formavo kritinę situaciją, kylančią iš suvokimo, kad Lietuva atsiduria kritiniame istorijos momente, reikalaujančiame pasirinkti.

Tokiame nerimą keliančiame tarptautiniame kontekste sprendimų priėmėjai suvokė, kad jiems reikia ieškoti naujų sričių, kurios leistų aktualizuoti Lietuvą amerikiečiams. Siekiant pritraukti amerikiečių dėmesį, pasitelkta socialinio kūrybiškumo statuso siekimo strategija, kuria nuspręsta orientuotis link Pietryčių Azijos keliant vertybinius idealus, tokius kaip parama demokratijai visame pasaulyje. Taip tarsi bandyta kompensuoti kintančiame pasaulyje Vašingtonui vis labiau neigiama charakteristika tampantį buvimą Europos žemyno dalimi, kuriame iki karo Ukrainoje pradžios Amerika turėjo vis mažiau interesų. Atitinkamai tai reiškė, kad sprendimų priėmėjai pradėjo pozicionuoti Lietuvą kaip prie JAV sukurtos liberalios tarptautinės sistemos išlaikymo prisidedančią veikėją, nebijančią įvardyti šiai tvarkai grėsmę keliančios Kinijos. Galiausiai dėl vykdomos vertybinės užsienio politikos sustiprėjęs Lietuvos statusas Vašingtone patvirtino Lietuvos biografiniame naratyve institucionalizuotą poreikį būti gerais amerikiečių draugais. Todėl galima teigti, kad tiriamu atveju numanomas priežastinis ryšys iš tikrųjų veikė ir Lietuvos sprendimų priėmėjai vykdė vertybinę užsienio politiką Kinijos atžvilgiu vedami ontologinio saugumo poreikio, norėdami pritraukti amerikiečių dėmesį.

Suformuotas teorinis pagrindas, derinantis ontologinio saugumo ir socialinės tapatybės teorijų įžvalgas, ateityje galėtų būti naudojamas

mas analizuoti ir kitus aktualius užsienio politikos klausimus, kuriais bandoma įsigilinti į sąveiką tarp sprendimų priėmėjų poreikio jausti pozityvią saviidentifikaciją (ontologinį saugumą), gaunamą iš jų valstybės turimo statuso tarptautinėje hierarchijoje. Pavyzdžiui, būtų galima nagrinėti kitus mažųjų ar vidutinių valstybių sprendimų priėmėjų užsienio politikos pasirinkimus, kurie ne visada lengvai patenka į racionalaus apskaiciavimo rėmus. Be to, galima paminėti atlikto tyrimo ribotumus. Straipsnyje dėmesys daugiausia skiriamas XVIII Vyriausybės sprendimų priėmėjams, tačiau ateities tyrimai galėtų bandyti įvertinti, ar ontologinio nesaugumo jausmas peržengia šios Vyriausybės ribas ir yra paplitęs visame Lietuvos politiniame spektre. Taip pat šio tyrimo metu buvo pamatyta, kad XVIII Vyriausybės sprendimų priėmėjai Kiniją suvokia kaip liberaliai tarptautinei tvarkai grėsmę keliančią veikėją. Todėl ateities Lietuvos užsienio politikos analizės galėtų įsigilinti į Vilniaus užsienio politikos formuotojų sugrėsminimo praktikas, dėmesį kreipdamos į liberalios tarptautinės tvarkos sugrėsminimą. Dėl ribotos šio tyrimo apimties ir nagrinėjamo probleminio klausimo pobūdžio atsakymų šiomis temomis nebuvo pateikta. Tačiau išskirtos potencialios analizės kryptys atveria galimybę ir ateityje plėtoti Lietuvos vertybinio veikimo tarptautinėje arenoje klausimą.

Literatūra ir šaltiniai

- 15min. „Užsienio reikalų ministras su darbo vizitu lankysis JAV“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/uzsienio-reikalu-ministras-su-darbo-vizitu-lankysis-jav-55-1676724>.
- Adler, Emanuel. „Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics“. *European Journal of International Relations* 3, nr. 3 (1997): 319–363. <https://doi.org/10.1177/1354066197003003003>.
- Adomėnas, Mantas ir Gabrielius Landsbergis. „Mantas Adomėnas, Gabrielius Landsbergis: Lietuvai ateina metas rinktis“. *15min*, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/mantas-adomenas-gabrielius-landsbergis-lietuvai-ateina-metas-rinktis-18-1326900>.
- Adomėnas, Mantas. „Mantas Adomėnas. Apie silpnųjų stiprybę. Trylika tezių apie naujosios Lietuvos užsienio politikos prielaidas ir principus“. LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 8 d. <https://www.lrt.lt/naujienuos/nuomones/3/1837798/mantas->

- adomenas-apie-silpnuju-stiprybe-trylika-teziu-apie-naujosios-lietuvos-uzsienio-politikos-prielaidas-ir-principus.
- Alfa. „Gresia dar vienas diplomatinis konfliktas su Kinija: Seime ruošama rezoliucija dėl uigūru“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d. <https://www.alfa.lt/aktualijos/lietuva/gresia-dar-vienas-diplomatinis-konfliktas-su-kinija-seime-ruosiama-rezoliucija-del-uiguru/-50438529/>.
- Andrijauskas, Konstantinas. „The Sino-Lithuanian Crisis: Going beyond the Taiwanese Representative Office Issue“. *IFRI: Institut français des relations internationales*, 2022, 1–9, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d. https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/andrijauskas_sino_lithuanian_crisis_2022.pdf.
- Asmus, Ronald D. ir Alexandr Vondra. „The Origins of Atlanticism in Central and Eastern Europe“. *Cambridge Review of International Affairs* 18, nr. 2 (2005): 203–216. <https://doi.org/10.1080/09557570500164439>.
- Bayer, Lili. „NATO’s Looming Fault Line: China“. *The Politico*, žiūrėta 2023 m. sausio 25 d. <https://www.politico.eu/article/nato-looming-fault-line-china/>.
- Baldwin, David A. „Neoliberalism, Neorealism, and World Politics“. In Elman Colin ir Michael A. Jensen (sud.). *Realism Reader*. London and New York: Routledge, 2014.
- Banka, Andris. „The Roots and Resilience of Pro-Americanism in the Baltics“. *The Washington Quarterly* 45, nr. 2 (2022): 169–183. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2022.2090757>.
- Beach, Derek ir Rasmus Brun Pedersen. *Causal Case Study Methods: Foundations and Guidelines for Comparing, Matching, and Tracing*. Michigan: University of Michigan Press, 2016.
- Berenskötter, Felix ir Bastian Giegerich. „From NATO to ESDP: A Social Constructivist Analysis of German Strategic Adjustment after the End of the Cold War“. *Security Studies* 19, nr. 3 (2010): 407–452. <https://doi.org/10.1080/09636412.2010.505128>.
- Berenskötter, Felix. „Parameters of a National Biography“. *European Journal of International Relations* 20, nr. 1 (2014): 262–288. <https://doi.org/10.1177/1354066112445290>.
- Beržiūnas, Valentinas. „Lietuvos užsienio politikos formavimo tapatybiniai veiksniai“. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2017.
- Bilgic, Ali ir Jordan Pilcher. „Desires, Fantasies and Hierarchies: Postcolonial Status Anxiety through Ontological Security“. *Alternatives* 48, nr. 1 (2023): 3–19. <https://doi.org/10.1177/03043754221086170>.
- Breitbart. „Exclusive: Lithuania Will Stand With Taiwan, Won’t Let China Decide Fate Like ‘Stalin or Hitler’, Says MP“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d. <https://www.breitbart.com/europe/2022/01/08/exclusive-lithuania-wont-let-china-decide-our-fate-like-stalin/>.
- Browning, Christopher S. „Brexit, Existential Anxiety and Ontological (in) Security“. *European Security* 27, nr. 3 (2018): 336–355. <https://doi.org/10.1080/09662839.2018.1497982>.

- Brunalas, Benas. „Adomėnas apie užsienio politikos posūkį: Kinija siekia sukurti alternatyvų vystymosi modelį“. LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1519839/adomenas-apie-uzsienio-politikos-posuki-kinija-siekia-sukurti-alternatyvu-vystymosi-modeli>.
- Brunalas, Benas. „Kubilius kritiką užsienio politikai vadina mėgėjiška: įsivaizduokime, kad demokratijos siena eina 400 km nuo Maskvos“. LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1556943/kubilius-kritika-uzsienio-politikai-vadina-megejiska-isivaizduokime-kad-demokratijos-siena-eina-400-km-nuo-maskvos>.
- Brunalas, Benas. „Viceministras Survila: Landsbergio lyderystė pastaraisiais metais yra tam tikras „trend setter’is“. LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1816470/viceministras-survila-landsbergio-lyderyste-pastaraisiais-metais-yra-tam-tikras-trend-setter-is>.
- Bush, George H. W. „Address Before a Joint Session of the Congress on the Persian Gulf Crisis and the Federal Budget Deficit“. George H.W. Bush Presidential Library & Museum, žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d. <https://bush41library.tamu.edu/archives/public-papers/2217>.
- Bush, George W. „Remarks by the President in Address to Faculty and Students of Warsaw University“. The White House: President George W. Bush, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/06/20010615-1.html>.
- Charoenvattananukul, Peera. *Ontological Security and Status-seeking: Thailand's Proactive behaviours during the Second World War*. London and New York: Routledge, 2020.
- Chavoshi, Siavash ir Mohammad reza Saeidabadi. „The Struggle for Recognition, Ontological Security and the Case of China as a Rising Power“. *International Politics Reviews* 9 (2021): 390–411. <https://doi.org/10.1057/s41312-021-00122-0>.
- Clinton, William J. „Address to the Polish Parliament in Warsaw“. The American Presidency Project, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://www.presidency.ucs.edu/documents/address-the-polish-parliament-warsaw>.
- Clinton, William J. „Memorandum on Withdrawal of Russian Armed Forces from Lithuania, Latvia, and Estonia“. The American Presidency Project, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://www.presidency.ucs.edu/documents/memorandum-withdrawal-russian-armed-forces-from-lithuania-latvia-and-estonia>.
- Clinton, William J. „Transcript of the Remarks by President W. J. Clinton to People of Detroit“. NATO, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://www.nato.int/docu/speech/1996/s961022a.htm>.
- Cruz, Ted. „Sen. Cruz Applauds Lithuania's Diplomatic Support of Taiwan Despite Risk of Communist China Retaliation“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d. <https://www.cruz.senate.gov/newsroom/press-releases/sen-cruz-applauds-lithuania->

- p>and-146s-diplomatic-support-of-taiwan-despite-risk-of-communist-china-retaliation.
- Česnakas, Giedrius. „Lietuvos užsienio politika: Rytų vektorius“. In Gerda Jakškaitė et al. (sud.). *Lietuva globalioje erdvėje: metinė apžvalga 2013–2014 m.* Kaunas: Versus Aureus, 2014.
- Darwich, May. „The Ontological (In)Security of Similarity Wahhabism versus Islamism in Saudi Foreign Policy“. *Foreign Policy Analysis* 12, nr. 3 (2016): 469–488. <https://doi.org/10.1093/fpa/orw032>.
- Delfi. „Lietuva traukiasi iš „skaldančio“ bendradarbiavimo su Kinija formato 17+1“, žiūrėta 2023 m. gegužės 8 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuva-traukiasi-is-skaldancio-bendradarbiavimo-su-kinija-formato-171.d?id=87264321>.
- Delfi. „Ministras Landsbergis Vašingtone susitiks su JAV valstybės sekretorium Blinkenu“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ministras-landsbergis-vasingtono-susitiks-su-jav-valstybes-sekretorium-blinkenu.d?id=88179493>.
- Delfi. „Vilniuje viešintis Blinkenas išreiškė paramą Lietuvai dėl Taivano“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vilniuje-viesintis-blinkenas-isreiske-parama-lietuvai-del-taivano.d?id=89637889>.
- Ejdus, Filip. „Critical Situations, Fundamental Questions and Ontological Insecurity in World Politics“. *Journal of International Relations and Development* 21, nr. 4 (2018): 883–908. <https://doi.org/10.1057/s41268-017-0083-3>.
- Etzioni, Amitai. „Is China a Responsible Stakeholder?“ *International Affairs* 87, nr. 3 (2011): 539–553. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2011.00989.x>.
- Fierke, Karin M. ir Antje Wiener. „Constructing Institutional Interests: EU and NATO Enlargement“. *Journal of European Public Policy* 6, nr. 5 (1999): 721–742. <https://doi.org/10.1080/135017699343342>.
- Flockhart, Trine. „The Problem of Change in Constructivist Theory: Ontological Security Seeking and Agent Motivation“. *Review of International Studies* 42, nr. 5 (2016): 799–820. <https://doi.org/10.1017/S026021051600019X>.
- Gherghisan, Mihaela. „Vilnius 10 sign Letter on Iraq“. *EUObserver*, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://euobserver.com/eu-political/9269>.
- Giddens, Anthony. *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford: Stanford University Press, 1991.
- Girnius, Kęstutis. „Lithuania: Bush Welcomes Baltic Nation to NATO, Saying Long Night of Fear is Over“. Radio Free Europe, 2023 m. gegužės 1 d. <https://www.rferl.org/a/1101471.html>.
- Grybauskaitė, Dalia. „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“. Prezidentė Dalia Grybauskaitė, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://grybauskaite.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2014>.

- Grybauskaitė, Dalia. „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“. Prezidentė Dalia Grybauskaitė, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://grybauskaite.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2015>.
- Gustafsson, Karl. „Routinised Recognition and Anxiety: Understanding the Deterioration in Sino-Japanese Relations“. *Review of International Studies* 42, nr. 4 (2016): 613–633. <https://doi.org/10.1017/S0260210515000546>.
- Hymans, Jacques E. C. „Applying Social Identity Theory to the Study of International Politics: A Caution and an Agenda“. *Annual Meeting of the International Studies Association*, 1–20. New Orleans, 2002.
- Ikenberry, John G. „The End of Liberal International Order?“ *International Affairs* 94, nr. 1 (2018): 7–23. <https://doi.org/10.1093/ia/iix241>.
- Ingebritsen, Christine. „Norm Entrepreneurs: Scandinavia’s Role in World Politics“. *Cooperation and Conflict* 37, nr. 1 (2002): 11–23. <https://doi.org/10.1177/0010836702037001689>.
- Jakniūnaitė, Dovilė. „Invested in Ukraine: The Struggle of Lithuania against Russia over the Future of Europe“. In Gerhard Besier ir Katarzyna Stokłosa (sud.). *Neighbourhood Perceptions of the Ukraine Crisis: From the Soviet Union into Eurasia?* London and New York: Routledge, 2016.
- Jakobsen, Peter Viggo, Jens Ringsmose ir Håkon Lunde Saxi. „Prestige-seeking Small States: Danish and Norwegian Military Contributions to US-led Operations“. *European Journal of International Security* 3, nr. 2 (2018): 256–277. <https://doi.org/10.1017/eis.2017.20>.
- Jakučionis, Saulius. „Su Šimonyte susitikusi JAV viceprezidentė: Lietuva yra drąsos ir atsparumo pavyzdys“. LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1839558/su-simonyte-susitikusi-jav-viceprezidente-lietuva-yra-drasos-ir-atsparumo-pavyzdys>.
- Janeliūnas, Tomas ir Raigirdas Boruta. „JAV, Taivano ir Lietuvos trikampis: trys partnerės, vienijamos bendros saugumo vizijos“. *Rytų Europos studijų centras* (2022): 7–9, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d. https://www.eesc.lt/wp-content/uploads/2022/11/RESC.-JAV-Taivano-Lietuvos-Trikampis_LT.pdf.
- Janeliūnas, Tomas ir Raigirdas Boruta. „Lithuania’s Confrontation with China Over Taiwan: Lessons from a Small Country“. *Global Taiwan Institute*, žiūrėta 2023 m. sausio 25 d. <https://globaltaiwan.org/2022/07/lithuanias-confrontation-with-china-over-taiwan-lessons-from-a-small-country/>.
- Jonavičius, Laurynas. „Geopolitical Projections of New Lithuanian Foreign Policy“. *Lithuanian Foreign Policy Review* 17 (2006): 15–40.
- Jursevičius, Deividas. „Adomėnas apie Trumpo administracijos palikimą Bidenui: globalus autoritetas ir minkštoji galia buvo iššvaistyta“. LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 5 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1582627/adomenas-apie-trumpo-administracijos-palikima-bidenui-globalus-autoritetas-ir-minkstoji-galia-buvo-issvaistyta>.

- Jursevičius, Deividas. „Maldeikis: pasaulyje, kuriame taisykles diktuo­ tų Kinija, Lietuva kaip subjektas neišgyventų“. LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 5 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1588035/maldeikis-pasaulyje-kuriame-taisykles-diktuotu-kinija-lietuva-kaip-subjektas-neisgyventu>.
- Kojala, Linas ir Vilius Ivanauskas. „Lithuanian Eastern Policy 2004–2014: The Role Theory Approach“. *Lithuanian Foreign Policy Review* 32 (2014): 49–72.
- Krickel-Choi, Nina C. „The Concept of Anxiety in Ontological Security Studies“. *International Studies Review* 24, nr. 3 (2022): 1–21. <https://doi.org/10.1093/isr/viac013>.
- Kubilius, Andrius. „Rusijos sulaikymo strategija“. TS-LKD, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://tsajunga.lt/wp-content/uploads/2017/05/Andrius-Kubilius.-Rusijos-sulaikymo-strategija-2007.pdf>.
- Landsbergis, Gabrieli­us. „Gabrielius Landsbergis. Geopolitinė ateitis ir Lietuvos užsienio politika“. LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/pozicija/679/1773153/gabrielius-landsbergis-geopolitine-ateitis-ir-lietuvos-uzsienio-politika>.
- Lapėnaitė, Sofija. „URM viceministras pripažįsta – viena Kinijos atsako galimybė nebuvo numatyta“. LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1584228/urm-viceministras-pripazista-viena-kinijos-atsako-galimyb-nebuvo-numatyta>.
- Larson, Deborah Welch ir Alexei Shevchenko. „Status Seekers: Chinese and Russian Responses to US Primacy“. *International Security* 34, nr. 4 (2010): 63–95. <https://doi.org/10.1162/isec.2010.34.4.63>.
- Larson, Deborah Welch. „Social Identity Theory: Status and Identity in International Relations“. *Oxford Research Encyclopedia of Politics* 2017, 1–18. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.290>.
- Lašas, Ainius. „Restituting Victims: EU and NATO Enlargements through the Lenses of Collective Guilt“. *Journal of European Public Policy* 15, nr. 1 (2008): 98–116. <https://doi.org/10.1080/13501760701702249>.
- Laurinavičius, Česlovas, Raimundas Lopata ir Vladas Sirutavičius. „Kritinis požiūris į Lietuvos užsienio politiką: kas pasikeitė nuo Augustino Voldemaro laikų?“ *Politologija* 54, nr. 2 (2009): 91–122.
- Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba. *Konstitucinis aktas dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į posovietinės Rytų sąjungas*. Vilnius, 1992, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2149?jfwid=->
- Lietuvos Respublikos Seimas. *Devintasis (355) posėdis*. Vilnius, 2003, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.207475>
- Lietuvos Respublikos Seimas. *Lietuvos Respublikos Seimo rytinio posėdžio Nr. 5 stenograma*. Vilnius, 2016, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/b67c0ce0ad5411e68987e8320e9a5185>

- Lietuvos Respublikos Seimas. *Lietuvos Respublikos Seimo vakarinio posėdžio Nr. 24 stenograma*. Vilnius, 2021, žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/8758a3414fff11eba1f8b445a2cb2bc7>
- Lietuvos Respublikos Seimas. *Nutarimas Nr. IX-907 „Dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“*. Vilnius, 2002, žiūrėta 2023 m. vasario 15 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.167925?jfwid=rivwzvpg>
- Lietuvos Respublikos Seimas. *Nutarimas Nr. X-91 „Dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“*. Vilnius, 2005, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.249438?jfwid=>
- Lietuvos Respublikos Seimas. *Nutarimas Nr. XI-2131 „Dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“*. Vilnius, 2012, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.428981?jfwid=>
- Lietuvos Respublikos Seimas. *Nutarimas Nr. XIII-202 „Dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“*. Vilnius, 2017, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4c80a722e2fa11e6be918a531b2126ab?jfwid=>
- Lietuvos Respublikos Seimas. *Nutarimas Nr. XIV-72 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“*. Vilnius, 2020, žiūrėta 2023 m. gegužės 6 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>
- Lietuvos Respublikos Seimas. *Nutarimas Nr. XIV-795 „Dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“*. Vilnius, 2021, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=124aazcfpq&actualEditionId=zDQFzPCLKi&documentId=TAIS.167925&category=TAD>
- Lietuvos Respublikos Seimas. *Penkiasdešimt devintasis posėdis*. Vilnius, 1993, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.237058>
- Lietuvos Respublikos Seimas. *Rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos užsienio, saugumo ir gynybos politikos nuoseklumo ir tęstinumo 2016–2020 metais*. Vilnius, 2016, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d8c780b0ab7711e68987e8320e9a5185>
- Lietuvos Respublikos Seimas. *Rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos užsienio ir Europos politikos ilgalaikių gairių bei tęstinumo*. Vilnius, 2020, žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a609e-6303b9311eb8c97e01ffe050e1c>
- Lietuvos Respublikos Seimas. *Rezoliucija dėl masinių, sisteminių ir sunkių Kinijos vykdomybės žmogaus teisių pažeidimų ir uigūrų genocido*. Vilnius, 2021, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bee00632ba1e11eb91e294a1358e77e9?jfwid=-15kurkbb1o>
- Lietuvos Respublikos Seimas. *Rezoliucija dėl strateginės Lietuvos Respublikos ir Jungtinių Amerikos Valstijų partnerystės įtvirtinimo*. Vilnius, 2021, žiūrėta

- 2023 m. gegužės 3 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/22ed955150f411eba1f8b445a2cb2bc7>
- Lietuvos Respublikos Seimas. *Seimo rezoliucijos „Dėl JAV, Estijos, Latvijos ir Lietuvos Partnerystės chartijos“ projektas*. Vilnius, 1998, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.49854?ifwid=uin1ipb8q>
- Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija. „Ministras G. Landsbergis su vizitu lankysis JAV“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d. <https://kz.mfa.lt/default/lt/naujienos/ministras-g-landsbergis-su-vizitu-lankysis-jav>.
- Lingevičius, Justinas. „Identity Discourse within a Geopolitical Crisis: The Case of Lithuania“. *POLITIKON: The IAPSS Journal of Political Science* 44 (2020): 26–43. <https://doi.org/10.22151/politikon.44.2>.
- Linkevičius, Linas. „Life after Enlargement“. *Baltic Defence Review* 9, nr. 1 (2003): 102–107.
- Lopata, Raimundas. „Raimundas Lopata. Opozicija negali nepalaikyti Kinijos. Kodėl?“. *Delfi*, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d. <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/raimundas-lopata-opozicija-negali-nepalaikyti-kinijos-kodel.d?id=90408141>.
- LRT. „Landsbergio interviu „Washington Post“: Pekino veiksmai primena ispanų inkviziciją“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1588562/landsbergio-interviu-washington-post-pekino-veiksmai-primena-ispantu-inkvizicija>.
- LRT. „Landsbergis: nesustabdžius Kinijos, Lietuva ir Australija nebus vienintelės jos aukos“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1611110/landsbergis-nesustabdzius-kinijos-lietuva-ir-australija-nebus-vieninteles-jos-aukos>.
- Lupovici, Amir. „Constructivist Methods: A Plea and Manifesto for Pluralism“. *Review of International Studies* 35, nr. 1 (2009): 195–218. <https://doi.org/10.1017/S0260210509008389>.
- Lupovici, Amir. „Ontological Dissonance, Clashing Identities, and Israel’s Unilateral Steps towards the Palestinians“. *Review of International Studies* 38, nr. 4 (2012): 809–833. <https://doi.org/10.1017/S0260210511000222>.
- Mälksoo, Maria. „Enabling NATO Enlargement: Changing Constructions of the Baltic States“. *Trames* 8, nr. 3 (2004): 284–298. <https://doi.org/10.3176/tr.2004.3.03>.
- Mälksoo, Maria. „From Existential Politics towards Normal Politics? The Baltic States in the Enlarged Europe“. *Security Dialogue* 37, nr. 3 (2006): 275–297. <https://doi.org/10.1177/096701060606069180>.
- Mankoff, Jeffrey. „Russia in the Era of Great Power Competition“. *The Washington Quarterly* 44, nr. 3 (2021): 107–125. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2021.1970905>.
- Milliken, Jennifer. „The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research and Methods“. *European Journal of International Relations* 5, nr. 2 (1999): 225–254. <https://doi.org/10.1177/1354066199005002003>.

- Min, In Young. „Seeking Status and Ontological Security in Hierarchy: Korea in the Historical East Asian Order“. *International Relations of the Asia-Pacific*, 2022, 1–28. <https://doi.org/10.1093/irap/lcac014>.
- Miniutaitė, Gražina. „Europos normatyvinė galia“ ir Lietuvos užsienio politika“. *Politologija* 3, nr. 43 (2006): 3–19.
- Mitzen, Jennifer. „Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma“. *European Journal of International Relations* 12, nr. 3 (2006): 341–370. <https://doi.org/10.1177/1354066106067346>.
- Moller, Sara Bjerg ir Sten Rynning. „Revitalizing Transatlantic Relations: NATO 2030 and Beyond“. *The Washington Quarterly* 44, nr. 1 (2021): 177–197. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2021.1896133>.
- Narozhna, Tanya. „Misrecognition, Ontological Security and State Foreign Policy: The Case of Post-Soviet Russia“. *Australian Journal of International Affairs* 76, nr. 1 (2022): 76–97. <https://doi.org/10.1080/10357718.2021.1985963>.
- Nünlist, Christian. „The Legacy of Obama’s Foreign Policy“. *CSS Analyses in Security Policy* 188 (2016): 1–4.
- Pan, Guangyi ir Alexander Korolev. „The Struggle for Certainty: Ontological Security, the Rise of Nationalism, and Australia-China Tensions after COVID-19“. *Journal of Chinese Political Science* 26, nr. 1 (2021): 115–138. <https://doi.org/10.1007/s11366-020-09710-7>.
- Pankūnė, Dainora. „Kinija baiminasi, kad Lietuva ras pasekėjų: gali panaudoti visą savo galią surengti tikrą šou“. *Delfi*, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kinija-baiminasi-kad-lietuva-ras-pasekeju-gali-panaudoti-visa-savo-galia-surengti-tikra-sou.d?id=88526057>.
- Park, Aušra ir Gerda Jakštaite-Confortola. „Small State Status-seeking: Lithuania’s Foreign Policy Status Aspirations“. *Europe-Asia Studies* 73, nr. 7 (2021): 1279–1302. <https://doi.org/10.1080/09668136.2021.1919291>.
- Parlar Dal, Emel ir Samiratu Dipama. „G20 Rising Powers’ Status seeking through Social Creativity: The Case of South-South Development Cooperation“. *South African Journal of International Affairs* 26, nr. 4 (2019): 663–684. <https://doi.org/10.1080/10220461.2019.1697737>.
- Paulauskas, Kęstutis. *Kieno saugumas? Kuri tapatybė?: kritinės saugumo studijos ir Lietuvos užsienio politika*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010.
- Pew Research Center. „Public Uncertain, Divided Over America’s Place in the World“, 2016, žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d. <https://www.pewresearch.org/politics/2016/05/05/public-uncertain-divided-over-americas-place-in-the-world/>.
- Psaki, Jen. „Press Briefing by Press Secretary Jen Psaki, January 25, 2021“. The White House, žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/press-briefings/2021/01/25/press-briefing-by-press-secretary-jen-psaki-january-25-2021/>.

- Rumelili, Bahar ir Çelik, Ayşe Betül. „Ontological Insecurity in Asymmetric Conflicts: Reflections on Agonistic Peace in Turkey’s Kurdish Issue“. *Security Dialogue* 48, nr. 4 (2017): 279–296. <https://doi.org/10.1177/0967010617695715>.
- Stanytė-Toločkienė, Inga. „Lietuva ir ES Rytų politika: tarp permanių ir tęstinumo“. In Dovilė Jakniūnaitė (sud.). *Ambicingas dešimtmetis: Lietuvos užsienio politika, 2004–2014*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015.
- Steele, Brent J. „Ontological Security and the Power of Self-Identity: British Neutrality and the American Civil War“. *Review of International Studies* 31, nr. 3 (2005): 519–540. <https://doi.org/10.1017/S0260210505006613>.
- Steele, Brent J. *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State*. London and New York: Routledge, 2008.
- Subotić, Jelena. „Narrative, Ontological Security, and Foreign Policy Change“. *Foreign Policy Analysis* 12, nr. 4 (2016): 610–627. <https://doi.org/10.1111/fpa.12089>.
- Thorhallsson, Baldur ir Sverrir Steinsson. „A Theory of Shelter“. In Baldur Thorhallsson (sud.). *Small States and Shelter Theory: Iceland’s External Affairs*. London and New York: Routledge, 2018.
- Thorhallsson, Baldur. „Studying Small States: A Review“. *Small States & Territories* 1, nr 1 (2018): 17–34.
- TS-LKD. „TS-LKD programa“, 1–78, žiūrėta 2022 m. vasario 18 d. <https://tsajunga.lt/wp-content/uploads/2020/12/TS-LKD-rinkim%C5%B3-programa.pdf>.
- Urbelis, Vaidotas. *Lietuvos vieta JAV didžiojoje strategijoje*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2005.
- Vaicekauskaitė, Živilė Marija. „Security Strategies of Small States in a Changing World“. *Journal on Baltic Security* 3, nr. 2 (2017): 7–15. <https://doi.org/10.1515/jobs-2017-0006>.
- Valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos. „Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2020“, 1–74, žiūrėta 2023 m. gegužės 6 d. <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2020/02/2020-Gresmes-LT-.pdf>.
- von Essen, Hugo ir August Danielson. „A Typology of Ontological Insecurity Mechanisms: Russia’s Military Engagement in Syria“. *International Studies Review* 25, nr. 2 (2023): 1–25. <https://doi.org/10.1093/isr/viad016>.
- Walt, Stephen M. *The Origins of Alliances*. Cornell: Cornell University Press, 1987.
- War on the Rocks. „East Asia First, Europe Second: Picking Regions in U.S. Grand Strategy“, žiūrėta 2023 m. sausio 25 d. <https://warontherocks.com/2019/08/east-asia-first-europe-second-picking-regions-in-u-s-grand-strategy/>
- Ward, Steven. „Status, Stratified Rights, and Accommodation in International Relations“. *Journal of Global Security Studies* 5, nr. 1 (2020): 160–178. <https://doi.org/10.1093/jogss/ogz014>.

- Wenden, Anita L. „The Politics of Representation: A Critical Discourse Analysis of an Aljazeera Special Report“. *International Journal of Peace Studies* 10, nr. 2 (2005): 89–112.
- Wiegrefe, Klaus. „Newly Released Documents Shed Fresh Light on NATO’s Eastward Expansion“. *Spiegel International*, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://www.spiegel.de/international/germany/bonn-moscow-ties-newly-released-documents-shed-fresh-light-on-nato-s-eastward-expansion-a-5a362292-dfe6-4355-b90f-10d635d7d664?s=03>
- Wylie, Lana. „Valuing Reputation and Prestige: Canadian Foreign Policy and the International Criminal Court“. *American Review of Canadian Studies* 39, nr. 2 (2009): 112–130. <https://doi.org/10.1080/02722010902848193>.
- Wohlforth, William C. et al. „Moral Authority and Status in International Relations: Good States and the Social Dimension of Status Seeking“. *Review of International Studies* 44, nr. 3 (2018): 526–546. <https://doi.org/10.1017/S0260210517000560>.
- Zarakol, Ayşe. „Ontological (In)Security and State Denial of Historical Crimes: Turkey and Japan“. *International Relations* 24, nr. 1 (2010): 3–23. <https://doi.org/10.1177/0047117809359040>.